

Profiel Vluchteling in Gevangenis

Buro Jansen & Janssen

Observant 64, februari 2014

inhoudsopgave Observant nummer 64

Mocht je een interessant artikel hebben over je confrontatie met politie en justitie, een nieuwe wetgeving, onderzoek of scriptie mail het dan ons, info@burojansen.nl.

01 inhoudsopgave	1
02 profielschetsen: Justitie spasme	2
03 profielschetsen: openbaarmaking	4
04 profielschetsen: leeswijzer	6
05 profielschetsen: onderzoek	8
06 overheid benadert hackers	24
07 Special Branch Spied on Animal Rights Movement	28
08 NSA: Uncle Sam's grote oren	41
09 NSA: Op het spoor van de afluisteraars	45
10 NSA: It Greate Ear	50
11 Ana Montes: de Cubaanse Poor Man's NSA	53
12 donateurs gezocht	57

Daar is ie weer, het heeft even geduurd, maar toch een nieuwe nieuwsbrief van Buro Jansen & Janssen. Vanaf nu wordt er geprobeerd elke twee maanden een nieuwsbrief uit te brengen. Kortere artikelen, minder onderzoek per keer, maar in totaal natuurlijk evenveel onderzoek zoals altijd. In deze nieuwsbrief aandacht voor de aandacht de openbaarmaking van profielschetsen van vreemdelingen in bewaring, inlichtingenoperatie in de dierenrechtenbeweging in het Verenigd Koninkrijk, de benadering van hackers in Nederland, NSA oud en NSA nieuw en de True Believer, de Poor Man's NSA.

Steun Janssen ook in 2014

Wordt donateur of vraag familie, vrienden en bekenden donateur te worden. Bankrekening NL56 INGB 0000 6039 04 (ING 603904 BIC: INGBNL2A) ten name van Stichting Res Publica, Postbus 11556, 1001 GN Amsterdam. Res Publica is de stichting van Jansen & Janssen.

*Al 30 jaar diepgravend, kritisch en doortastend burgerrechten onderzoek.
Buro Jansen & Janssen gewoon inhoud*

Kort Onderzoek profielschetsen

Justitie spasme

Vreemdelingendetentie is een wonderlijk iets. Het wordt gepresenteerd als een bestuurlijke maatregel, alsof het acceptabel is om mensen die niets misdaan hebben op te sluiten. Het klinkt bijna klinisch, maar helaas is een bestuursrechtelijke straf vaak erger dan een strafrechtelijke. Beroepsmogelijkheden, uitgebreide rechterlijke toetsing en andere rechten van verdachten zijn in de loop der jaren meer en meer uitgehold.

De profielschetsen 2008 en 2010 zijn in dat licht opmerkelijk te noemen. Opmerkelijk omdat het ministerie van Justitie, tegenwoordig Veiligheid en Justitie, de rapportages niet openbaar maakt en omdat de mensen in vreemdelingendetentie eigenlijk nette mensen zijn. Deze mensen worden echter zwaar gestraft, zowel fysiek door opsluiting, ongewenst verklaring en andere beperkingen, maar ook door de stigmatisering als zijnde criminele vreemdelingen.

De profielschetsen over mensen in vreemdelingenbewaring zijn verre van volledig en vertonen veel ongerijmdheden. Zo is er onduidelijkheid over het verschil tussen strafrechtelijk gezeten hebben en het strafrechtelijk verleden. Waar bestonden de strafrechtelijke staandehoudingen uit en hoeveel van die aanhoudingen waren in wezen verkapte identiteitscontroles? Waarom ontbreken de nationaliteiten en absolute aantallen bij de ongewenst verklaarden? Waarom wordt niet aangegeven hoeveel mensen twee, drie of vier keer in de fout zijn gegaan? Waarom bevatten de schetsen geen overzicht van mensen die één keer in de fout zijn gegaan en gegevens m.b.t. de lengte van de strafrechtelijke straf?

En hoe zit het met de rechtmatigheid van de vele staandehoudingen, vooral dan de strafrechtelijke die worden omschreven als een verdenking van een strafbaar feit. Hoe zit het met de toetsing, met de controle en het toezicht op het gebruik van bijvoorbeeld de WUID, maar ook de vage term 'redelijk vermoeden van illegaal' verblijf. Naast de aanhoudingen roepen de ongewenst verklaringen vragen op over de inzet van een dusdanig zwaar middel. Dit sluit aan bij de vraag of er wel wordt gezocht naar lichtere middelen zoals in de profielschetsen wordt aangegeven.

Ook de lengtes van de bestuursrechtelijke straffen die daarop volgden, worden niet vermeld. Cijfers over de lengte van de vreemdelingendetentie van mensen die vaker werden opgesloten voor het niet bezitten van verblijfspapieren worden niet gepresenteerd. De lijst van niet-correcte, ontbrekende en niet volledige gegevens is lang.

Desondanks zijn de profielschetsen van grote waarde, zowel vanwege de gepresenteerde gegevens als de vragen die ze oproepen. De schetsen maken

duidelijk dat slechts een kleine groep vreemdelingen in de fout is gegaan, hoewel aard en ernst daarvan niet duidelijk zijn weergegeven. Het grootste deel van de vreemdelingen met een strafrechtelijk verleden blijkt te hebben gestolen.

Deze tendens komt overeen met de verwachting. Mensen in de verdrukking die op allerlei manieren worden uitgesloten, bevinden zich in een penibele situatie, diefstal lijkt dan onvermijdelijk. Lijkt onvermijdelijk, omdat het opvallend is hoe weinig vreemdelingen in de fout gaan. Spreken over criminele vreemdelingen is duidelijk ongepast.

De schetsen geven een tendens weer, maar lijken de vreemdelingen te willen stigmatiseren door de formulering van de samenvatting, de presentatie van de belangrijkste gegevens en de wijze van volgorde. Van duidelijke waarheidsvinding lijkt geen sprake, al is dat op veel terreinen van het ministerie gangbaar. Bij de aantallen kinderen en jongeren is het extra opvallend dat het zicht op de opgesloten kinderen niet aanwezig is.

Vreemdelingendetentie zou een *ultimum remedium* zijn, maar lijkt eerder een standaardmiddel dan een maatregel die wordt ingezet zodra alle gangbare middelen zijn uitgeput. Justitie lijkt in het algemeen zwaar in te zetten: eerst handelen en dan maar zien of mensen protesteren of dat de rechter kritiek uit. Bij vreemdelingendetentie blijft dit vaak uit. Los van de mensen en burgerrechtelijke vragen die dit soort handelen oproept, laten de profielschetsen zien dat er slechts een beperkte rechtsstatelijke interesse is bij justitie.

De rapportages schreeuwen om onderzoek naar de rechtmatigheid van allerlei overheidshandelingen, maar de houding lijkt eerder op *business as usual*, we doen het al jaren zo. Het is dan ook tekenend dat de profielschetsen in eerste instantie niet werden vrijgegeven, en vervolgens na een ingebrekestelling wel. Erg transparant is het justitiebeleid niet, net als de rapportages zelf.

Openbaarmaking profielschetsen

De overheid doet onderzoek naar de uitvoering van haar eigen beleid. Dit onderzoek is zowel voor de beeldvorming als voor de juridische praktijk van belang. Een hoogleraar en niet-gouvernementele organisaties (ngo's) zijn op de hoogte van dit 'interne onderzoek'. Waarom brengt dan niemand de resultaten naar buiten? En waarom ontkennen de hoogleraar en het ministerie het bestaan van intern onderzoek? En waarom wordt dit onderzoek niet overhandigd aan de Tweede Kamer?

Eind 2009 werd buro Jansen & Janssen (J&J) attent gemaakt op een dergelijk 'intern onderzoek' naar vluchtelingen die op dat moment in vreemdelingenbewaring zaten opgesloten. Hoogleraar Van Kalmthout had kennis van het onderzoek, evenals, het IOM (Internationale Organisatie voor Migratie) en andere ngo's. Bij navraag aan Van Kalmthout in februari 2010 zei hij het interne onderzoek van DJI (Dienst Justitiële Inrichtingen) niet te kennen, het zou om een gerucht gaan. Tijdens een vergadering in 2009 refereerde Van Kalmthout echter aan het onderzoek en citeerde uit de inhoud.

Op 11 december 2009 werd door J&J bij het ministerie van Justitie (thans Veiligheid en Justitie genaamd) en DJI een verzoek tot openbaarmaking op basis van de Wob (Wet openbaarheid van bestuur) aangevraagd. Het verzoek om informatie was als volgt omschreven: 'Wob-verzoek inzake een onderzoek verricht naar de juridische dossiers van alle mensen die in 2008 in vreemdelingenbewaring hebben gezeten en de onderliggende stukken.' Zoals bij eerdere verzoeken van J&J werden hiertoe alle documenten opgevraagd.

Het betreffende ministerie en DJI ontkenden vervolgens het bestaan van het 'interne onderzoek'. Als een bestuursorgaan (DJI en het ministerie) zegt geen documenten tot beschikking te hebben in het kader van een informatieverzoek, dan is het aan de verzoeker om te bewijzen dat die documenten wel bestaan. Dat is echter schier onmogelijk zodra er geen exacte titel, een documentnummer of andere duidelijke aanwijzingen bekend zijn bij de aanvrager.

Begin 2013 kwam de naam van het interne DJI-onderzoek bij een andere studie bovendrijven. De titel luidde: 'een profielschets van vreemdelingen in bewaring 2008'. Er bleek zelfs een vervolgonderzoek te zijn verricht door het ministerie. Jansen & Janssen diende een nieuw informatieverzoek in waarbij aan de omschrijving van het vorige verzoek de titel van het interne onderzoek werd toegevoegd:

'Wob-verzoek inzake een onderzoek verricht naar de juridische dossiers van alle mensen die in 2008 in vreemdelingenbewaring hebben gezeten en de onderliggende stukken, en hetzelfde onderzoek over 2010, oftewel 'Een profielschets van vreemdelingen in bewaring 2008' en 'Een profielschets van

vreemdelingen in bewaring 2010' (1 februari 2012).' Na geruime tijd en een ingebrekestelling van het DJI en het ministerie werden de twee onderzoeken openbaar gemaakt.

Leeswijzer onderzoek profielschetsen

De profielschetsen heten respectievelijk 'Profielchets van vreemdelingen in bewaring, een verkennend onderzoek uit september 2009' en 'Een profielschets van vreemdelingen in bewaring 2010 van 1 februari 2012, definitief onderzoek'. Het verkennende onderzoek heeft betrekking op 2008. 'Iedereen die in dit jaar als vreemdeling bij de sector DBV (Directie Bijzondere Voorzieningen, -red.) aanwezig is geweest, is meegenomen in het onderzoek. Concreet betekent dit een optelling van diegenen die aanwezig waren per 1 januari 2008, plus diegenen die in 2008 als vreemdeling zijn ingestroomd. Indien een vreemdeling meerdere keren in 2008 is ingestroomd, is gekozen om alleen de laatste instroom in de vreemdelingenbewaring mee te nemen in de selectie.'

Het definitieve onderzoek van 2012 (profielchets 2010) is gebaseerd op peiljaar 2010: *'Vreemdelingen die in dit jaar op een bestuursrechtelijke titel in een detentiecentrum (niet zijnde grenslogies) verbleven, zijn meegenomen in het onderzoek. Concreet betekent dit een optelling van diegenen die op 1 januari 2010 in een detentiecentrum verbleven, plus diegenen die in 2010 'nieuw' als vreemdeling zijn ingestroomd. Indien een vreemdeling meerdere keren in 2010 is ingestroomd, is gekozen om alleen de laatste instroom in de vreemdelingenbewaring mee te nemen in de selectie.'*

In dit artikel wordt verder verwezen naar 'profielchets 2008, het verkennende onderzoek' en 'profielchets 2010, het definitieve onderzoek'. Soms wordt ook de omschrijving van de profielschets uit 2008 of 2010 gebruikt voor het gemak. In de profielschetsen wordt soms verwezen naar cijfers uit 2006 tot 2008 of 2008 tot 2010, hieronder wordt hier niet verder aan gerefereerd. Het gaat dus om de profielschetsen van 2008 en 2010.

Op sommige aspecten van de profielschetsen wordt niet ingegaan, zoals het man-vrouw onderscheid, de verschillende nationaliteiten, maar ook het aanvragen van asiel in vreemdelingendetentie en de specifieke verblijfsrechtelijke achtergrond van de gevangenen. Veel van die cijfers ontnemen het zicht op de belangrijkste vragen die in de profielschetsen niet direct beantwoord worden.

Wat is de reden van staande houding of aanhouding van de vreemdelingen, oftewel: hoe zijn deze mensen in vreemdelingenbewaring terecht gekomen, is zo'n belangrijke vraag. En: hoe crimineel zijn deze mensen in vreemdelingenbewaring nu werkelijk? Wat is de duur van hun vreemdelingendetentie, hoe vaak worden zij vastgezet voor hetzelfde feit (het niet beschikken over geldige verblijfspapieren) en hoeveel minderjarige vreemdelingen worden opgesloten op grond van het niet bezitten van documenten?

De profielschets 2008 is opgesteld door de afdeling Informatieanalyse en Documentatie (ID), die van 2010 door de afdeling Analyse, Strategie en Kennis (ASK) van DJI. Het gaat echter om dezelfde afdeling die slechts anders wordt genoemd. Voor de schetsen zijn 'bestanden van DJI (bron Ten Uitvoer Legging Penitentiaire beschikkingen (TULP)/TULP Mir Management Informatie Reservoir), bestanden van de IND (bron INDIS het huidige informatiesysteem van de IND dat overgaat naar INDIGO) en informatie van het bestuursdepartement (bron Keten Management Informatiesysteem KMI) gebruikt.

Onderzoek profielschetsen

Vreemdelingendetentie schreeuwt om aandacht

Interne justitiële rapportages scheppen onrustbarend beeld

De op basis van intern justitieel onderzoek opgestelde profielschetsen over mensen in vreemdelingenbewaring, die buro Jansen & Janssen onder ogen heeft gekregen, zijn verre van volledig en vertonen veel ongerijmdheden.

Het getuigt van een gebrek aan rechtsstatelijkheid om mensen zonder identiteits- en/of verblijfspapieren zomaar op te sluiten. Nederland heeft dan wel een Vreemdelingenwet (lees: een soort bestuurswet) maar personen wiens enige 'vergriep' is dat zij niet over de juiste documenten beschikken gevangen zetten, soms voor zeer lange tijd of meerdere keren, druist in tegen de rechten van de mens.

De mate van onrechtvaardigheid wordt nog groter als mensen die in vreemdelingenbewaring zitten worden afgeschilderd als criminelen, terwijl uit de feiten blijkt dat daar weinig van waar is. De rechtsstatelijke absurditeit hiervan bereikt ten slotte grote hoogte als onderzoek dat aangeeft dat deze vluchtelingen in bewaring gewoon nette mensen zijn, onder het tapijt wordt geschoven.

Omschrijvingen

De profielschetsen van 2008 en 2010 beginnen met een beschrijving van de aanleiding voor het onderzoek. Volgens DJI bestaan er in de maatschappij en de politiek *'zeer uiteenlopende beelden over de groep vreemdelingen in bewaring'*. In 2008 zijn dat *'enerzijds 'zielige uitgeprocedeerde vreemdelingen', en anderzijds 'illegalen die de orde in de grote steden verstoren'*. In 2010 zijn de illegalen die de orde verstoren veranderd in *'criminele illegalen die de orde verstoren'*.

In 2008 werd bij de behoefte aan een profielschets nog de staatssecretaris van Justitie (SvJ) en het bestuursdepartement genoemd, in de definitieve versie lijken die niet meer geïnteresseerd in de vreemdelingen in bewaring. Nu blijkt dat DJI stelt dat er uiteenlopende omschrijvingen van mensen in vreemdelingenbewaring bestaan, is het opmerkelijk dat beide rapportages niet openbaar worden gemaakt om die omschrijvingen aan te passen of een weerwoord te geven op veronderstelde opinies.

Dit is des te opmerkelijker voor de profielschets 2008. Al in de inleiding stellen de onderzoekers dat *'de meeste vreemdelingen hier (in vreemdelingendetentie) op grond van de genoemde bestuursrechtelijke maatregel verblijven'*. Om die reden komen de woorden 'criminele illegalen' niet voor in de inleiding, deze passage werd in 2010 uit de inleiding

geschrappt, hoewel beide profielschetsen eenzelfde beeld van de gevangenen opwekken.

Volgens de opstellers is 'vreemdelingenbewaring een essentieel onderdeel van het gehele proces van beoogde terugkeer van de vreemdeling. De inbewaringstelling maakt handhaving van de Vreemdelingenwet mogelijk, zorgt dat de vreemdeling beschikbaar is voor vertrek en voorkomt dat iemand uit het zicht verdwijnt (zowel profielschets 2008 als 2010).' Om onduidelijke redenen stellen de onderzoekers vervolgens dat 'vreemdelingenbewaring uitsluitend als ultimum remedium' wordt gebruikt, dat er bij de inbewaringstelling sprake is van een individuele toets en dat daarbij ook wordt onderzocht of gebruik kan worden gemaakt van een lichter middel.'

In beide profielschetsen wordt niet vermeld of er vreemdelingen met 'lichtere middelen' zijn 'gestraft'. Wie de schetsen doorleest moet concluderen dat het ministerie op geen enkel moment minder ingrijpende maatregelen gebruikt en dat er in het geheel geen sprake is van 'ultimum remedium'. Het automatisme van opsluiting van mensen die geen geldige verblijfsstatus hebben, klinkt in beide schetsen door. Gepast optreden komt in het vocabulair van het ministerie blijkbaar niet voor.

Gepast optreden?

De cijfers van beide profielschetsen laten een dalende tendens zien in het opsluiten van vreemdelingen zonder papieren. In 2006 werden er nog 11.080 mensen opgesloten, in 2010 waren dit er 7.547. De gemiddelde bezetting in vreemdelingenbewaring laat eenzelfde beeld zien. De capaciteit, het aantal cellen voor vreemdelingen, laat echter geen dalende tendens zien. In 2006 waren er 2.207 cellen, in 2007: 2.834, 2008: 2.168, 2009: 2.185 en in 2010: 2.181.

Tot 22 november 2006 was Verdonk (VVD) minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie in het kabinet Balkenende III. Het volgende kabinet van CDA, PvdA en CU trad 22 februari 2007 aan waarna staatssecretaris van justitie Albayrak (PvdA) verantwoordelijk werd voor vreemdelingenzaken. Zij werd weer opgevolgd door Teeven (VVD) in beide kabinetten Rutte.

Opeenvolgende kabinetten hebben geen invloed gehad op het aantal cellen voor vreemdelingendetentie. Het dalend aantal opgesloten vreemdelingen wordt niet nader uitgelegd in de schetsen. Het is onduidelijk waar dat precies mee te maken heeft: minder staandehoudingen, het opleggen van 'lichtere middelen', of andere redenen? Het is moeilijk om uit de gepresenteerde cijfers af te leiden of er 'gepast' wordt opgetreden.

Dit wordt onderstreept door de gegevens over minderjarige personen die gevangen gezet worden in vreemdelingenbewaring. Uit de cijfers van 2008

blijkt dat het zou gaan om 59 kinderen en jongeren, in 2010 waren dat er 41. In de profielschets 2008 wordt in het geheel geen aandacht besteed aan het opsluiten van minderjarigen. In de schets van 2010 wordt vermeld dat in maart 2001 het beleid ten aanzien van het opsluiten van kinderen is gewijzigd: *'alleen nog in specifiek omschreven situaties komen zij in een detentiecentrum terecht.'*

Of dit valt te controleren, is onduidelijk. Uit profielschets 2010 komt het beeld naar voren dat het mogelijk is dat een veelvoud van het aantal kinderen ergens is opgesloten. Ten eerste zijn *'de minderjarige vreemdelingen in de justitiële jeugdinrichtingen niet in het onderzoek meegenomen.'* Hoeveel kinderen dit zijn, wordt niet nader gespecificeerd en blijft dus onduidelijk. Ook het zicht op kinderen in vreemdelingenbewaring is beperkt. *'Indien minderjarigen – op verzoek van de ouders - bij de ouders op een gezinsafdeling verblijven, worden zij niet in de registratie ingeschreven als ingeslotene'*, schrijven de opstellers.

Wederom opmerkelijk, want je zou verwachten dat voor brandveiligheidseisen duidelijk is wie, waar en wanneer in een gevangenis verblijft. De toevoeging 'op verzoek van de ouders' lijkt de schuld van detentie in de schoenen van de illegale vreemdelingen te willen schuiven, vandaar dat deze gevangen kinderen worden omschreven als 'logee'. Het is duidelijk dat er geen moeite werd gedaan te zoeken naar 'lichtere middelen', maar dat het ultimatum remedium het enige remedium is, ook voor kinderen die dan mogen 'logeren' in de gevangenis.

Duistere staande houdingen

Hoe komen die kinderen en volwassenen nu in vreemdelingenbewaring terecht? Worden zij staande gehouden bij strafbare feiten, of vinden er identiteitscontroles plaats in Nederland. Centraal bij het werk van de vreemdelingenpolitie staat artikel 50 van de Vreemdelingenwet 2000 (Vw2000). Dit artikel bepaalt dat ambtenaren in functie *'bevoegd zijn, hetzij op grond van feiten en omstandigheden die, naar objectieve maatstaven gemeten, een redelijk vermoeden van illegaal verblijf opleveren hetzij ter bestrijding van illegaal verblijf na grensoverschrijding, personen staande te houden ter vaststelling van hun identiteit, nationaliteit en verblijfsrechtelijke positie.'*

Artikel 50 van de Vreemdelingenwet behelst de controle op illegaal verblijf. Aan grenspost Schiphol bij aankomst van een intercontinentale vlucht is de vaststelling van dit mogelijke illegale verblijf scherp vast te stellen. Degene die niet over de vereiste documenten beschikt om Nederland, en daarmee de Europese Unie, te betreden, wordt de toegang ontzegd.

Op straat zijn objectieve criteria minder duidelijk. Is 'redelijk vermoeden' van illegaal verblijf 'een gekleurde vrouw in een goeude, lees blanke, buurt van Haarlem', zoals de vreemdelingenpolitie Kennemerland bij het busproject in

2010 als richtlijn hanteerde? Of is 'illegaal verblijf' soms een gekleurd persoon op de fiets in Amsterdam Zuidoost? 'Redelijk vermoeden' is dus een zeer subjectief begrip en zal sterk samenhangen met discriminatoire veronderstellingen van de ambtenaar in functie.

Om de staandehouding op grond van de Vw2000 goed vast te kunnen stellen, moet de reden ervan worden vermeld. In beide profielschetsen wordt dat niet gedaan. Ook het onderscheid tussen staandehouding bij grensoverschrijding en op straat wordt niet gemaakt. De ambtenaren van justitie lijken zich te richten op de gevangenen die '*in het kader van het binnenlands politieel vreemdelingentoezicht in bewaring (artikel 59 Vreemdelingenwet, Vw)*' zijn gezet.

De mensen die op Schiphol zijn aangehouden, worden buiten het onderzoek gehouden, zo lezen we in het hoofdstuk 'staandehoudingen'. In de inleiding van profielschets 2008 staat echter: '*Aan de grens geweigerde vreemdelingen, illegale vreemdelingen en ook drugskoeriers verblijven in een locatie met een 'regime grenslogies', een uitzet- en/of detentiecentrum. Dit behoort tot het onderzoek.*' De mensen die op Schiphol werden aangehouden, behoren dus tot de onderzoekspopulatie, zou de conclusie moeten zijn.

In 2010 wordt deze tekst niet opgenomen, maar wel de zin: '*Binnen de bestuursrechtelijke vreemdelingenbewaring zijn twee groepen te onderscheiden: vreemdelingen die aan de grens zijn geweigerd (artikel 6 Vw woo) [...] en vreemdelingen die illegaal verblijven in Nederland (artike159 Vw woo).*' Waarom er geen splitsing wordt gemaakt tussen mensen die zijn aangehouden aan de grens en vreemdelingen die op de luchthaven werden gearresteerd, wordt niet duidelijk uit de studies.

Daarmee geven de schetsen een erg beperkt beeld van de rechtmatigheid van de staandehoudingen onder artikel 50 Vw2000, terwijl 56 procent van de onderzochte gedetineerden op grond van die bestuurlijke maatregel in de gevangenis is beland. Naast deze 56 procent wordt in zowel profielschets 2008 als die van 2010 ook nog staandehouding op grond van de APV (algemeen plaatselijke verordening (2 procent en 3 procent) vermeld. Onduidelijk is welke bestuurlijke overtredingen hier de reden voor de staandehoudingen is geweest.

Hoewel de cijfers niets zeggen over de redenen van bestuursrechtelijke staandehoudingen valt wel op dat het percentage (56 procent) hoger uitvalt dan bij het rapport '*Evaluatie Vreemdelingenwet 2000, Terugkeerbeleid en Operationeel vreemdelingentoezicht*' uit 2004. Daar wordt een percentage opgevoerd van 47 procent. De opstellers van de profielschetsen geven aan dat '*een vergelijking van de rapporten niet echt duidelijk maakt waar dit verschil in zit.*'

Verdacht

Bij de strafrechtelijke staandehoudingen van de *first offenders* (mensen die voor de eerste keer in de fout zijn gegaan) wordt de grond van de aanhoudingen wél aangegeven, maar blijft het onduidelijk of het hierbij ging om een daadwerkelijke verdenking van een strafbaar feit of een 'vermeende' verdenking in combinatie met een rechtsmiddel dat gebruikt kan worden om te verhullen dat er sprake was van een identiteitscontrole. De 'rechtsmiddelen' die hiervoor gebruikt worden, zijn onder andere artikel 50 Vw 2000, de WUID, artikel 447e WvS en andere artikelen die het zicht op een mogelijk zelfs niet bestaand strafbaar feit ontnemen.

In die zin is het interessant dat de opstellers speciale aandacht besteden aan de staandehoudingen op grond van de Opiumwet (2 procent van het totaal). De indruk wordt gewekt dat het publiek' denkt dat het merendeel van de illegalen in de drugshandel zit. Het lijkt er echter eerder op dat het ministerie en haar onderzoekers geloofden dat illegalen in combinatie met drugs een belangrijk issue was. Bij de evaluatie van de Vreemdelingenwet 2000 was het percentage namelijk 8 procent.

Het lijkt erop dat de percentages uit de profielschetsen betrouwbaarder zijn dan die uit de evaluatie. De overige strafrechtelijke staandehoudingen worden uitgesplitst in vermogensdelicten, geweldsmisdrijven, vernieling en openbare orde, identificatieplicht en overige. Of er daadwerkelijk vermogensdelicten, geweldsmisdrijven, vernielingen etc. zijn begaan door mensen zonder geldige verblijfstitel, wordt volstrekt niet duidelijk.

Ten eerste stellen de opstellers van de profielschets 2008 namelijk dat *'een staandehouding zowel op basis van een strafrechtelijk artikel als een artikel uit bijvoorbeeld de wet op de identificatieplicht deze staande houding bij de categorie 'strafrechtelijk' wordt ingedeeld. Nergens wordt vermeld om welk percentage van de strafrechtelijke aanhoudingen het hier gaat en wat voor strafrechtelijk artikel overtreden is.*

Deze onduidelijkheid wordt nog groter want 'van de 1.371 vreemdelingen die strafrechtelijk zijn staande gehouden, hebben er 907 nooit strafrechtelijk gezeten in de periode 2001-2008. Dit is 66 procent van het totaal. Het ging dan ook om lichtere vergrijpen, in de meeste gevallen een verdenking van een vermogensdelict.'

Dit zijn mensen die worden in gedeeld bij de strafrechtelijke staandehoudingen. Het is de eerste keer dat zij strafrechtelijk zijn aangehouden, ze zijn nooit eerder strafrechtelijk vervolgd of aangehouden, maar zelfs bij deze strafrechtelijke aanhouding ging het niet om een vergrijp, maar om een verdenking. Uit de schetsen wordt niet duidelijk of deze mensen vervolgens ook daadwerkelijk strafrechtelijk vervolgd zijn, waarschijnlijk niet.

Staan de houding rechtmatig?

De vraag is dan of de staandehouding wel rechtmatig was. In de profielschets 2010 is het percentage (66 procent) met 11 procent toegenomen tot 77 procent (mensen die voor het eerst strafrechtelijk zijn aangehouden). *'Van de 1.887 strafrechtelijke staandehoudingen, van 1.563 unieke vreemdelingen, hebben er 1.205 nooit strafrechtelijk gezeten in de periode 2001-2010. Dit is 77 procent van het totaal aantal vreemdelingen die strafrechtelijk zijn staandehoudingen.'*

Wederom blijft het onduidelijk of er sprake is geweest van vervolging: *'Bij de staandehouding ging het dan ook vaak om lichtere vergrijpen, in de meeste gevallen een verdenking van een vermogensdelict.'* Was de verdenking van een misdrijf een excuus voor de ambtenaar in functie om naar een identiteitsbewijs te vragen? Vormde de verdenking aanleiding om artikel 50 Vreemdelingenwet uit de kast te toveren of artikel 447e Wetboek van Strafrecht? Waren deze mensen op het verkeerde moment op de verkeerde plek?

Het heeft allemaal iets weg van het verhaal van de 'hollende kleurling' en het misbruik maken van 'redelijk vermoeden van illegaal verblijf'. Opmerkelijk is dan ook de wijze waarop de ambtenaren naar de Wet op de Uitgebreide Identificatieplicht kijken. Volgens de onderzoekers levert de wet op de Identificatieplicht *'geen vrijheidsbenemend vonnis op'*, hoewel vreemdelingen blijkbaar wel in het gevang belanden, soms voor lange tijd.

In de profielschets 2010 ging het om 1.094 (14 procent) personen die door de WUID werden getroffen, in 2008 komt men op een aantal van 745 (13 procent). Waarom deze mensen zijn staande gehouden wordt niet duidelijk, dit zijn identiteitscontroles die volgens de wet verboden zijn. Het is waarschijnlijk een fractie van de ID-gevangenen, want zogenaamde boetes of vergrijpen, *'een staandehouding zowel op basis van een strafrechtelijk artikel als een artikel uit bijvoorbeeld de wet op de identificatieplicht'* worden bij de strafrechtelijke aanhoudingen meegerekend.

Eufemistisch gesteld wordt vreemdelingendetentie een bestuursrechtelijke maatregel genoemd. In het algemeen is de toetsing van de rechtmatigheid van genomen strafmaatregelen onder het bestuursrecht marginaal, zie bijvoorbeeld de gebiedsverboden die zelfs agenten, opgetuigd als hulpofficieren, kunnen uitvaardigen.

Bij vreemdelingendetentie is die kronkel nog groter. Een ID-boete is in principe een strafrechtelijke maatregel, evenals een 'verdenking van een strafbaar feit' zoals een vermogensdelict, maar vreemdelingendetentie is een zeer zware bestuurlijke straf. Een marginale toets over de rechtmatigheid van de staandehouding, of beter gezegd de aanhouding, is daarbij niet gepast, helemaal als er sprake is van onwettige identiteitscontroles.

Geen criminele vreemdelingen

Terug naar de strafrechtelijke aanhoudingen. Opvallend is dat de onderzoekers in de samenvatting van het onderzoek en op pagina 16 bij de presentatie van de algemene cijfers spreken van vergrijpen als het om een strafbaar feit gaat. Bij de uitleg wordt echter vermeld dat het niet om vastgestelde (lees: heterdaad) delicten gaat, maar om verdenkingen.

Ook de stijging van het aantal *first offenders* strafrechtelijke staandehoudingen, in de profielschets 2008 66 procent en in 2010 77 procent, geeft te denken. Het lijkt erop dat deze *first offenders* niet zijn vervolgd voor hun waarschijnlijk niet bestaande strafrechtelijke overtreding. Als 66 of 77 procent van de strafrechtelijke staandehoudingen (zonder staandehoudingen op grond van de identificatieplicht) ongegrond blijken te zijn en personen toch in vreemdelingenbewaring worden geplaatst, wat zegt dit dan over de 'echte strafrechtelijke aanhoudingen', dus de resterende 34 procent?

In de profielschets 2008 staat: '*Aan de andere kant is er dus ook een groep van 34 procent die wel ooit eens strafrechtelijk heeft gezeten.*' In 2010 lijkt dit percentage te zijn afgenomen tot 23 procent. Het zou hier dus gaan om personen die een tweede, derde of meerdere keren zijn aangehouden op grond van een strafrechtelijk vergrijp. Bij 34 (2008) of 23 procent (2010) strafrechtelijke staandehoudingen die in de profielschetsen zijn opgenomen, gaat het dus niet om *first offenders* maar om, laten we deze mensen voor het gemak als veelplegers of criminelen omschrijven, hoewel we nog niet weten wat er precies aan de hand is.

De percentages 34 of 23 procent klinken weliswaar alarmerend, maar het gaat wel om percentages m.b.t. strafrechtelijke staandehoudingen. Als we deze percentages afzetten tegen het totaal aantal aangehouden vreemdelingen komen we uit op 8 procent in de profielschets van 2008 en staat de teller in 2010 op 5,7 procent. Deze cijfers moeten met enige voorzichtigheid worden aangenomen, omdat er sprake kan zijn van dubbeltellingen.

Ondanks deze onnauwkeurigheid moet worden vastgesteld dat het aantal 'veelplegers' of 'criminelen' binnen de vreemdelingenpopulatie gering is. Zijn het echter 'veelplegers' en/of 'criminelen'? Bij de *first offenders*, de vreemdelingen die voor het eerste strafrechtelijk zijn staande gehouden, is een overzicht gemaakt met percentages 'verdenking van vermogensdelicten, geweld, openbare orde verstoring en opiumwet overtredingen.' Volgens de onderzoekers is dat niet mogelijk bij personen die voor de tweede keer in de fout zijn gegaan: '*Op welke gronden de staandehouding van deze groep plaatsvond, valt helaas niet uit de data te halen.*'

De samenstellers van de profielschetsen komen echter op een hoger percentage veelplegers en/of criminelen terecht. In de schets van 2008 schrijven zij in hoofdstuk 7 over vreemdelingen met een strafrechtelijk

verleden: *'1.940 personen uit de onderzoekspopulatie blijken al eerder strafrechtelijk te hebben gezeten, inclusief preventieve hechtenis. Dit is 22 procent van de totale onderzoekspopulatie.'* In 2010 is dit percentage gezakt naar 20 procent.

Hoe het mogelijk is dat dit percentage veel hoger uitvalt dan de 8 procent die uit de gegevens met betrekking tot de staande houdingen voortvloeit, verklaren de onderzoekers aan de hand van diezelfde staandehoudingen. Dit is echter gek want in het hoofdstuk over de staandehoudingen wordt wel degelijk gesproken over 'gezetten hebben'. *'Aan de andere kant is er dus ook een groep van 34 procent die wel ooit eens strafrechtelijk heeft gezeten (2008).'* En: *'aan de andere kant is er dus ook een groep van 23 procent die wel ooit eens strafrechtelijk heeft gezeten (2010).'*

Strafrechtelijken simuleren

De samenstellers stellen dat de grote discrepantie tussen de percentages (22%/20% en 8%/5,7%) verklaard moet worden uit het feit dat 'bestuursrechtelijke staandehoudingen soms leiden tot een strafrechtelijke vervolging (als er nog een vonnis openstaat) en andersom wordt een strafrechtelijke staandehouding niet altijd gevolgd door een strafrechtelijke vervolging.'

De ambtenaren van justitie vergeten echter te vermelden dat het ook andersom kan. Tabel 5.3 uit profielschets 2010 maakt duidelijk dat de 'strafrechtelijken' ook bij de bestuursrechtelijke aanhoudingen kunnen zijn in gedeeld. Deze tabel geeft de percentages aan van *'bestuursrechtelijke staandehoudingen op basis van de Vreemdelingenwet, en wel of niet strafrechtelijk gezeten.'* In de profielschets van 2010 wordt een percentage van 10 procent opgevoerd betreffende personen die bestuursrechtelijk zijn aangehouden, en die ooit strafrechtelijk hebben gezeten.

Dit alles verklaart echter niet dat plots 22%/20% opgesloten vreemdelingen een strafrechtelijk verleden hebben, terwijl er maar 8%/5,7% daadwerkelijk strafrechtelijk hebben vastgezetten. Wat betekent het feit dat mensen een strafrechtelijk verleden hebben, maar niet vastgezetten hebben? Zijn dit dubbeltellingen? Zijn dit soms mensen die in voorlopige hechtenis hebben gezeten, zijn veroordeeld maar dat het vonnis gelijk was aan de duur van het voorarrest?

Uit de beschikbare gegevens valt dit niet te achterhalen. De onderzoekers schrijven dat *'bij de strafrechtelijken ook diegenen zijn meegenomen die in preventieve hechtenis hebben gezeten. [...] Indien een persoon een vonnis krijgt dat gelijk is aan het voorarrest, is deze uiteindelijke afgestrafte titel niet terug te zien in de data van Tulp GW. [...] Door de nu gehanteerde ruimere wijze van selecteren, i.e. inclusief de preventieve hechtenissen, ontbreken deze data echter niet.'*

Deze verklaring voor het ontbreken van de helft van de vreemdelingen die strafrechtelijk hebben vastgezet, lijkt echter niet te kloppen. De redenering die gehanteerd wordt is dat de voorlopige hechtenissen niet te boek staan als 'strafrechtelijk gezeten hebben', maar wel als 'strafrechtelijk verleden'. Dit zou kunnen kloppen zolang de onderzoekers niet hadden geschreven dat *'door de nu gehanteerde ruimere wijze van selecteren, i.e. inclusief de preventieve hechtenissen, deze data echter niet ontbreekt.'* Inclusief de preventieve hechtenissen zou dit moeten inhouden dat strafrechtelijk verleden en strafrechtelijk vastgezet hebben op hetzelfde percentage moet uitkomen.

Natuurlijk is het mogelijk dat de cijfers niet perfect zijn, maar volgens de ambtenaren van de afdeling Analyse, Strategie en Kennis van DJI heeft ruim 10 procent van de vreemdelingen in bewaring een strafrechtelijk verleden, maar hebben niet strafrechtelijk vastgezet. Waar dat strafrechtelijk verleden uit blijkt is onduidelijk, tenzij het allemaal straffen betreft met de lengte van de voorlopige hechtenis.

De onderzoekers stellen echter niet dat dit de discrepantie verklaart tussen beide percentages. Als het om een klein percentage van de opgesloten mensen in vreemdelingenbewaring zou gaan, is het een verwaarloosbaar statistisch probleem. Door het hoge percentage, vooral ten nadele van de vreemdelingen, roept het veel vragen op. Is hier sprake van strafrechtelijke bijtellingen of simulaties?

Beeldbepalend

In de profielschetsen wordt bij de staandhoudingen het strafrechtelijke karakter behandeld. Hier wordt gesproken over al dan niet strafrechtelijk gezeten hebben. Bij de strafrechtelijke populatie wordt het strafrechtelijk verleden uit de kast gehaald. Hoe dit in de systemen van DJI en IND is uitgesplitst, wordt niet helder uitgelegd, maar het strafrechtelijk verleden lijkt soms ook volledig zoek.

'Bij een groot deel is het delict onbekend (29 procent)', schrijven de opstellers van de definitieve schets 2010. Vervolgens proberen zij dit te verklaren door op te merken dat *'als een persoon op een boetevonnis of maatregel zit, de delicten niet worden geregistreerd.'* Dit lijkt echter voor zo'n hoog percentage een te gemakkelijke verklaring.

Naast deze beperkte verklaring is er een hoog verschil in percentage tussen de vreemdelingen die strafrechtelijk gezeten hebben en zij die een strafrechtelijk verleden hebben. Tevens is er onduidelijkheid over de vraag of een delict wel of niet gepleegd is (meeste vreemdelingen worden aangehouden wegens een verdenking) bij de staandhoudingen. Al deze 'onduidelijkheden' roepen de vraag op waarom de data niet geanonimiseerd openbaar wordt gemaakt zodat er goede analyses kunnen worden gemaakt door bijvoorbeeld het CBS.

Wie de profielschetsen doorbladert hoeft niet meteen de indruk te krijgen dat er iets niet klopt aan de gegevens. Een nadere berekening en een uitgebreide analyse van de gepresenteerde data roepen bovenstaande vragen op. De onduidelijkheid en vaagheid heeft voor een deel ook te maken met de volgorde van de gepresenteerde gegevens. Eerst het aantal vreemdelingen met een strafrechtelijk verleden, dan de nationaliteit en het totale aantal delicten. Vervolgens de verblijfstatus, verblijfsduur en dan pas het aantal keer dat men gezeten heeft.

Het aantal keer dat iemand gezeten heeft, is echter van groot belang om de populatie in beeld te brengen. De tabel met het aantal keer dat iemand gezeten heeft - hier wederom geen strafrechtelijk verleden genoemd - wordt vermeld onder het kopje 'draaideurvreemdeling'. Deze kop is nogal verhullend aangezien 62 procent van de vreemdelingen met een strafrechtelijk verleden slechts één keer in de fout is gegaan, waardoor de gehanteerde term misleidend te noemen is. Misschien is het één keer te veel, maar het maakt wel uit voor de beeldvorming.

Helemaal als in ogenschouw wordt genomen dat het merendeel van de strafbare feiten vermogensdelicten (lees: diefstal) betreft (33 procent in 2008 en 27 procent in 2010). Wat voor delicten deze eenmalig strafrechtelijk veroordeelden hebben begaan en hoe lang zij hebben gezeten, wordt niet uitgesplitst zodat onduidelijk is om wat voor vergrijpen het werkelijk gaat.

Zodra de eenmalig strafrechtelijken (62 procent) niet worden meegeteld bij de personen met een strafrechtelijk verleden, is het opmerkelijk te noemen dat er ongeveer 8 procent vreemdelingen overblijft van de totale populatie in vreemdelingenbewaring die strafrechtelijk heeft gezeten. Dit is hetzelfde percentage waar al eerder naar verwezen werd in het kader van het onduidelijke verschil tussen strafrechtelijk gezeten hebben en strafrechtelijk verleden.

Worden de cijfers soms aangedikt? Omdat het om interne stukken gaat, lijkt dit niet voor de hand liggend. De verschillen tussen 2008 en 2010 duiden er wel op dat er enige sturing heeft plaatsgevonden. Sturing gericht op het zich criminelere voorstellen van de mensen in vreemdelingenbewaring, dan zij in werkelijkheid zijn. Als in geval van een slechte officier van justitie wordt ontlastend bewijsmateriaal op diverse plekken weggelaten. Daarnaast worden er foute getallen gepresenteerd die erop gericht lijken te zijn de criminele werkelijkheid van de vreemdelingen te vergroten. De gebrekkige presentatie van de cijfers en het op een hoop gooien van bepaalde gegevens, maken de schetsen moeilijk te doorgronden.

Kleine groep, veel vergrijpen

Op het eerste gezicht bevatten de profielschetsen uit 2008 (ID) en 2010 (ASK van DJI) een brei aan tabellen, maar wie zich erin vastbijt valt vooral

de ongerijmdheden op. Zo is niet alleen het in de schets van 2010 gehanteerde percentage 62 procent van de vreemdelingen dat eenmalig in de fout is gegaan opvallend, maar ook dit: *'Er zijn 247 personen die vijf keer of vaker eerder strafrechtelijk hebben gezeten. Twee personen hebben 24 keer eerder strafrechtelijk gezeten.'*

Hierbij gaat het om 14 procent van de vreemdelingen met een strafrechtelijk verleden (3 procent van de totale populatie). De onderzoekers beweren namelijk dat deze 247 personen in totaal 1.045 delicten hebben gepleegd. Dit zou ongeveer 4,2 delict per persoon betekenen. Het lijkt erop dat dit getal niet klopt aangezien het totaal aantal delicten op 4.153 neerkomt. Zodra de eenmalig strafrechtelijk vervolgd (1.079 en 1.045) in mindering worden gebracht, blijven er 2.029 delicten over.

Nu kunnen de eenmalig strafrechtelijk vervolgd ook eenmalig zijn gestraft voor meerdere delicten, maar de getallen lijken daar niet op te wijzen. De 2.029 delicten die overblijven na het aftrekken van de gepleegde delicten door de 247 personen en de eenmalig gestraften, zouden zijn gepleegd door 405 vreemdelingen die volgens tabel 7.8 tussen de twee en de vier keer in de fout zijn gegaan. Zelfs als al deze 405 vreemdelingen vier keer in de fout zijn gegaan wordt het aantal van 2.029 vergrijpen niet bereikt.

In de profielschets van 2008 komt men uit op bijna de helft hiervan, namelijk 1.274 delicten. Dit aantal lijkt meer in overeenstemming met de werkelijkheid. Dat een kleine groep, 247 mensen van de 8.469, veel strafbare feiten begaat, lijkt eerder uit de getallen voort te vloeien dan dat een grote groep 'rovend' door het land trekt.

De gegevens betreffende 247 veelplegers (3 procent van het totaal) hebben alleen zin als ook duidelijk wordt gemaakt of deze mensen vaker in vreemdelingenbewaring zijn opgesloten, wat de aard van de delicten is, hoe lang zij hebben gezeten voor deze delicten, sinds wanneer zij in Nederland verblijven en of er kans is dat zij Nederland ooit verlaten. Dit kan namelijk inzicht geven in de uitzichtloosheid van deze mensen en hun verval in het criminele circuit.

Ditzelfde geldt voor de mensen die twee, drie en vier keer in de fout zijn gegaan: om hoeveel mensen gaat het, wat voor delicten hebben zij gepleegd en hoe zwaar waren deze vergrijpen? Als het ministerie daadwerkelijk serieus inzicht in deze populatie wil krijgen, zijn niet alleen accurate cijfers en percentages noodzakelijk, maar ook meer volledigheid en een betere uitsplitsing van de gegevens.

Kruimeldieven of zware jongens?

Valt er dan iets te zeggen over de delicten die de vreemdelingen hebben begaan? Pagina 27 van de profielschets 2008 bevat een overzicht van de gepleegde vermogensdelicten (diefstal), vernieling en openbare orde,

gewelddsmisdrijven, opium, overige wetten, overige wetboek van strafrecht, etc.

Zoals eerder opgemerkt wordt in beide schetsen vermeld dat van 29 procent van de staandehoudingen onbekend is om wat voor delict het gaat. Vreemdelingen plegen het vaakst diefstal (2008: 33 procent, 2010: 41 procent). Bij een beperkt aantal vermogensmisdrijven wordt geweld toegepast. Om wat voor diefstal het hier gaat, wordt niet duidelijk, maar het maakt nogal een verschil of het een pak koekjes uit de supermarkt is, een handtas van een bejaarde of het binnendringen in een woonhuis. Gezien het hoge percentage (33 en 41 procent) geeft de gehanteerde term 'vermogensmisdrijven' een zeer beperkt inzicht in de ernst van deze delicten.

Een andere grote categorie is 'vernietiging en openbare orde' (2008), in 2010 gewijzigd in 'vernietiging en verstoring van de openbare orde'. Het is opmerkelijk om 'vernietiging' en 'verstoring van de openbare orde' op één hoop te gooien. Het laatste kan namelijk ook betrekking hebben op openbaar dronkenschap, het niet opvolgen van een bevel van een politiefunctionaris, zich op de verkeerde plaats bevinden door mogelijk taalgebrek en andere redenen.

Vermogensdelicten, openbare orde misdrijven en onbekende zaken maken respectievelijk 76 procent (2008) en 80 procent (2010) uit van alle delicten. Er valt moeilijk iets uit te concluderen. Vreemdelingen zonder geldige verblijfstitel plegen vooral vermogensdelicten, verstoren de openbare orde en onbekende delicten. Het is duidelijk dat het hier niet om moord en doodslag gaat, maar meer zeggen deze gegevens niet over de ernst van de vergrijpen.

Misschien valt dit op te maken uit de strafmaat, hoewel dat ook van rechter tot rechter verschilt, dus slechts een indicatie is. De cijfers over de strafrechtelijkheid van vreemdelingen in bewaring worden in het algemeen vertroebeld omdat justitie het principe hanteert dat uitzetting vóór vastzetten gaat. Wie echter de cijfers over de lengte van de straf erbij haalt, komt tot de conclusie dat dit slechts papierenbeleid is. De ambtenaren van justitie lijken de teksten van de profielschetsen naar dit beleid te schrijven, maar de werkelijkheid van de cijfers is in wezen andersom.

De opstellers schrijven in 2008 en in 2010: 'Van de reguliere gedetineerden krijgt relatief een grotere groep korter dan een maand opgelegd in vergelijking met de vreemdelingen.' Er wordt verwezen naar de cijfers 'Gevangeniswezen in getal 2008-2010', mei 2010. Volgens 'Tabel 5.11 Populatie naar totale detentietijd per categorie veroordeelden 2010' uit deze publicatie, verbleef 6 procent van het totaal aantal reguliere gedetineerden minder dan een maand in de gevangenis.

Uit beide profielschetsen over de strafrechtelijke vreemdelingen blijkt dat dit percentage respectievelijk 45 en 36 procent bedraagt. De vreemdelingen zijn na deze strafrechtelijke straf waarschijnlijk nogmaals bestuursrechtelijk

gestraft. De conclusie zou logischerwijs andersom moeten zijn. Vreemdelingen zitten in het algemeen een veel kortere straf uit dan reguliere gevangenen.

De conclusies naar aanleiding van de vergelijking tussen reguliere gedetineerden en strafrechtelijke vreemdelingen bevatten nog andere bizarre uitspraken. In 2008 concluderen de opstellers: *'Wat verder opvalt, is dat de reguliere gedetineerden in vergelijking met de vreemdeling relatief meer straffen van één jaar of langer opgelegd krijgen.'* Dit komt overeen met de cijfers van zowel Gevangeniswezen als de profielschets 2008. Van de reguliere gevangenen zit 63 procent langer dan een jaar, van de vreemdelingen 5 procent.

In de definitieve versie van de profielschets 2010 is deze conclusie juist omgekeerd: *'Wat verder opvalt, is dat de reguliere gedetineerden in vergelijking met de vreemdelingen relatief minder straffen van een half jaar of langer opgelegd krijgen.'* Volgens de profielschets zelf zat 9 procent van de vreemdelingen gedurende een jaar tot 18 maanden vast en zat 63 procent van de reguliere gevangenen langer dan een jaar vast.

Nu kunnen dit onoverkomelijkheden zijn in de definitieve versie, maar dit zijn wel onoverkomelijkheden die de vreemdelingen in bewaring in een slecht daglicht plaatsen. Is dit opzet? Blijkbaar is de conclusie uit de profielschets 2008 deels terzijde geschoven, terwijl de opstellers op pagina 31 toch duidelijk schrijven dat *'bijna de helft (45 procent) minder dan een maand krijgt opgelegd, waarbinnen een groep van 29 procent niet langer dan een week krijgt opgelegd. Drie kwart (76 procent) krijgt minder dan een halfjaar opgelegd.'* Glashelder, en deze cijfers staan in schril contrast met de reguliere gevangenen.

Ongewenste EU-burgers?

Reguliere gevangenen zullen nooit worden geconfronteerd met een mogelijke ongewenst verklaring en met een dubbele, driedubbele bestraffing voor hetzelfde vergrijp. In de profielschetsen wordt ook dáár aandacht aan besteed. Opvallend is dat bij de ongewenst verklaringen in de definitieve versie van 2010 niet een tabel met de nationaliteiten is opgenomen. Of dit te maken heeft met het grote aantal EU-burgers dat ongewenst is verklaard, is onduidelijk.

In het overzicht m.b.t. de nationaliteit van de strafrechtelijke vreemdelingen worden niet de namen van de EU landen genoemd. De categorie 'overige nationaliteiten' lijkt erop te duiden dat veel EU-burgers zich onder zowel de strafrechtelijke vreemdelingen als de ongewenst verklaarden bevinden.

Dit sluit aan op berichtgeving in *de Volkskrant* (25 februari 2012): 'De Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) treedt strenger op tegen Europeanen die zich in Nederland misdragen. Steeds meer EU-burgers

worden in Nederland ongewenst verklaard. In 2011 bepaalde de IND voor 230 personen afkomstig uit een ander Europees land dat ze niet langer in Nederland mogen verblijven. [...] Voorheen liepen Europeanen in Nederland nauwelijks risico op een dergelijk negatief stempel. Dit komt doordat nu niet alleen professionele criminelen als bijvoorbeeld Roemeense skimmers ongewenst worden verklaard, maar vooral veel EU-burgers die zich een aantal keer schuldig maken aan lichte vergrijpen zoals diefstal.'

Of het EU-burgers betreft is echter niet vast te stellen en kan dus niet een-twee-drie geconcludeerd worden. In de profielschets van 2008 is een bijlage opgenomen met de 'nationaliteit top 10 van ongewenst verklaarde vreemdelingen naar opgelegde strafduur'. Hierin komen elf landen voor, namelijk Marokko, Nigeria, Suriname, Iran, Turkije, Rusland, Afghanistan, Irak, Algerije, Sierra Leone en China.

In deze bijlage worden percentages gepresenteerd, geen absolute aantallen vreemdelingen. Het is daarom onduidelijk welk deel van het totaal aantal ongewenst verklaarden deze landen vertegenwoordigen. Het kan ook zijn dat deze nationaliteiten slechts een fractie vertonen van het totaal. In 2008 werden er 1.085 mensen ongewenst verklaard, in 2010 waren dat er 1.217.

Ongewenste tandpasta dieven?

Bij de ongewenst verklaringen is echter nog iets anders aan de hand. De 'redenen' voor de ongewenst verklaring lopen uiteen van het bij herhaling plegen van een strafbaar feit, *'een onherroepelijk geworden rechterlijk vonnis betreffende een misdrijf waarop een maximum gevangenisstraf staat van drie jaar of meer'*, *'gevaar voor de openbare orde en de nationale veiligheid'*, *'een verdrag'* en *'internationale betrekkingen van Nederland'*.

Of de ongewenst verklaarden ook allemaal tot de groep strafrechtelijke vreemdelingen behoren, vermeldt de profielschets 2008 niet. In de schets van 2010 wordt aangegeven dat *'van de strafrechtelijke vreemdelingen (1.731) 63 procent een OVR (Ongewenst Verklaring) heeft.'* Dit is opmerkelijk omdat 62 procent (2010, 64 procent in 2008) van de strafrechtelijke vreemdelingen maar één keer eerder in de fout is gegaan. 38 Procent is drie keer of vaker in de fout is gegaan. Dit zou er op duiden dat mensen die twee keer in de fout zijn gegaan al ongewenst worden verklaard.

Dit blijkt ook uit de cijfers, want 51 procent (2010, 55 procent in 2008) van de ongewenst verklaarden is twee keer in de fout gegaan. *'De helft van de groep ongewenst verklaarde vreemdelingen zit in de periode 2001-2010 1x eerder in strafrechtelijke detentie (51 procent, profielschets 2010).'* In profielschets 2008 wordt aangegeven dat deze gegevens overeenkomen met de strafrechtelijke vreemdelingen.

En om wat voor delicten gaat het bij de ongewenst verklaringen? In 2008 bestaat 60 procent van de misdrijven uit vermogensmisdrijven, *'vernietiging en*

openbare orde' (een duidelijker omschrijving wordt niet gegeven) en opiumdelicten. De onderzoekers stellen dat *'vooral de vermogensmisdrijven (37 procent in 2008 en 33 procent in 2010) vaak voorkomen bij de groep vreemdelingen die ongewenst verklaard zijn.'*

In de definitieve versie van 2010 is het beeld precies hetzelfde. De ernst van de misdrijven valt enigszins af te lezen uit de strafmaat: hoe lang verbleven de ongewenst verklaarde vreemdelingen in strafrechtelijke detentie. Hoewel het slechts een indicatie is valt op dat in 2008 47 procent van de ongewenst verklaarde vreemdelingen minder dan een maand vast heeft gezeten. In 2010 is dit percentage gezakt naar 33 procent.

In 2010 zat 67 procent korter dan een half jaar, in 2008 was dit nog 91 procent. Deze grote verschuiving wordt niet nader aangeduid door de samenstellers. De conclusie in de eindversie is hetzelfde als de conclusie van het verkennende onderzoek: *'Het beeld van de verblijfsduur van de OVR-vreemdelingen komt overeen met het beeld van de totale groep met strafrechtelijke antecedenten (tabel 7.7).'*

De cijfers maken niet heel veel duidelijk, wel dat vreemdelingen snel en om geringe misdrijven ongewenst worden verklaard. De kop uit dagblad *BN DeStem* (22-12-2008) 'Door rood genoeg voor ongewenstverklaring' lijkt er dan ook niet ver naast te zitten. De voorbeelden in het artikel lopen uiteen van 'een boete voor het rijden door rood licht', 'het niet voldoen aan de meldplicht', 'twee keer aangetroffen worden op straat terwijl ze daar niet mogen zijn' tot 'het stelen van een flesje parfum en tandpasta'. Deze verhalen komen overeen met de conclusie dat het bij ongewenst verklaringen vooral om vermogensdelicten en kleine vergrijpen gaat, lees: een korte gevangenisstraf.

Meerdere keren gestraft voor hetzelfde feit

Een vreemdeling die het financieel niet redt en uit nood twee keer shampoo en/of tandpasta steelt, wordt drie keer bestraft. Ten eerste via de strafrechter, vervolgens in vreemdelingendetentie en tot slot via een ongewenst verklaring. Het is dan ook niet onlogisch dat weinig vreemdelingen in de fout gaan, hoewel ze wel strafrechtelijk worden staandegehouden. De verdenking lijkt gericht op discriminatoir optreden, maar daar geven de gegevens geen uitsluitsel over. Die verdenking kan in de statistieken verkeerd uitpakken omdat vreemdelingen als criminelen kunnen worden weggezet. Of deze onterechte strafrechtelijke aanhoudingen ook tot ongewenst verklaringen kunnen leiden, wordt niet duidelijk uit de schetsen.

Maar zelfs de mensen die geen kleine misstap maken, krijgen te maken met een soort ongewenst verklaring. Zij lopen het risico regelmatig in vreemdelingenbewaring te belanden. *Ne bis in idem*, zo luidt het sjiek in de juridische wereld. Iemand kan niet twee keer voor hetzelfde berecht worden,

betekent het latijns, hoewel dat gegeven in de toekomst waarschijnlijk op de helling gaat.

In kringen van vreemdelingendetentie is *Ne bis in idem* niet alleen gedurende de rechtsgang, maar ook bij de straf allang afgeschaft. In de profielschetsen schrijven de opstellers dat 28 procent (in 2008, 27 procent in 2010) van de populatie al een keer eerder is opgesloten. Eufemistisch wordt daarbij opgemerkt dat zij niet een strafrechtelijk verleden, maar een bestuursrechtelijk verleden hebben.

Er zijn zelfs vluchtelingen die vier keer in de gevangenis hebben gezeten voor het niet bezitten van geldige verblijfsdocumenten (154 in 2008 en 213 in 2010). Zij worden draaideurvreemdeling genoemd. Let wel het gaat hier om mensen die strafrechtelijk niets misdagen hebben (zover dat uit de gepresenteerde gegevens duidelijk wordt). Ook wordt niet duidelijk hoe lang deze mensen voor de tweede, derde of vierde keer werden opgesloten.

Overheid benadert hackers

'We willen het imago van de AIVD onder hackers verbeteren, misschien kan je daarbij een rol spelen', aldus Hans Turksma van Binnenlandse Zaken of de AIVD.

Augustus 2013, na afloop van de internationale hackersconferentie OHM2013 die in Oudkarspel plaatsvond, heeft AIVD'er 'Hans Turksma' geprobeerd hacker 'Stefan' te benaderen voor een vermoedelijke informantenrol. Stefan was die bewuste maandag niet thuis, maar Turksma dacht kennelijk dat hij zich verstopt had achter de vensterbank en bleef daarom wachten.

"Er stonden fietsen voor de deur en er lag een tas op tafel, er moet dus iemand thuis zijn geweest", vertelde Turksma de volgende dag over de telefoon aan de vader van Stefan, nadat hij eerder die dag voor de tweede maal voor niets had aangebeld bij de woning van Stefan. Aanvankelijk gaf Turksma zich uit voor een medewerker van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De vader van Stefan vond dat nogal vreemd. Ambtenaren van Binnenlandse Zaken komen zelden aan de deur bij burgers, áls ze Den Haag al verlaten.

Stefan's vader concludeerde dat de man van de inlichtingendienst moest zijn. Turksma gaf in het telefoongesprek toe dat hij voor de AIVD (Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst) werkzaam was, maar niet of hij daadwerkelijk ook Hans Turksma heette (0681704511). Tevens vertelde de AIVD'er dat hij eigenlijk op een positieve missie was. Hij wilde Stefan spreken omdat de AIVD zo'n slechte reputatie heeft onder hackers, daar wil de dienst wat aan doen. De dienst wilde via Stefan in contact komen met hackers "in den lande". Waar Turksma hier precies op doelde, werd niet duidelijk. Later zou blijken dat de dienst ook andere hackers had benaderd, dus had Turksma Stefan daar niet voor nodig. De vader van Stefan beëindigde het korte gesprek met de boodschap dat de AIVD'er hem en zijn zoon niet langer lastig moest vallen.

Na deze mislukte benaderingspoging realiseerde Stefan zich recente voorvallen die mogelijk iets met inlichtingendiensten te maken kunnen hebben gehad. Een familielid was een paar maanden eerder gebeld door een "vriend van Stefan" met de vraag of hij Stefan's mobiele telefoonnummer had. Het familielid vond het maar een vreemde vraag en poeierde de beller af. Tijdens OHM2013 raakte Stefan zijn mobieltje kwijt terwijl hij er zeker van was dat hij die in zijn broekzak had gestopt. Uiteindelijk dook zijn telefoon op in de doos 'Lost and Found' van het festival.

In een tijd van WikiLeaks, de in juni 2013 ontmaskerde informant Sigurdur Thordarson die een jaar lang logs aan de FBI (Federal Bureau of Investigation) doorspeelde, de discussie voor en op OHM2013 over Fox-IT, de openbaarmaking van NSA (National Security Agency)-documenten door Edward Snowden, een politiek actief subkamp (Putting the Resistance back in

OHM) en nieuwe al dan niet politieke initiatieven, zullen er regelmatig internetactivisten, hackers en andere mensen die politiek actief zijn op het internet worden benaderd door de inlichtingendiensten.

Hoe positief de vraag van Turksma wellicht ook moge klinken, inlichtingendiensten hebben nooit eenduidige bedoelingen. Net als de volledige veiligheidsindustrie drijven zij op de angst voor het moslimgevaar, cybercrime, de georganiseerde misdaad en andere loodzware termen, maar zodra het om transparantie, controle, toezicht en verantwoording van diezelfde diensten gaat, blijven ze stil.

Sommige mensen verwarren de AIVD'ers die hackers benaderen met rekruteurs, werkzaam voor het ministerie van Defensie of andere overheidsinstanties. Maar zoals onderstaande chat tussen een medewerker van Defensie en twee reservisten ons laat zien, is de insteek anders. Rekruteurs zoeken naar talenten en binnen de hackersgemeenschap blijkbaar naar mensen die van 'speelgoed' houden. Veel *nerds* zijn weliswaar bekwaam, maar niet voldoende geschoold. Sommige hackers hebben ook een strafblad vanwege het inbreken in systemen of andere vergrijpen. Overheidsinstanties hebben daar moeite mee.

Rekruteurs van Defensie (of andere overheidsinstanties) en personen van de inlichtingendiensten die hackers benaderen, zijn niet inwisselbaar. De eerste benadert je voor een baan, de tweede om te klikken over je vrienden. Bijkomend probleem als je een baan accepteert en een strafblad hebt, is dat je ook chantabel bent. Wantrouwen van de overheid zal dan blijven bestaan, zoals uit de chat blijkt. Het kan zijn dat de MIVD een bewijs van goed gedrag levert, maar in ruil voor wat?

Doel van inlichtingendiensten is het in kaart brengen van gemeenschappen en netwerken. De geworven informant is slechts een minuscuul radertje in het web om de samenleving in kaart te brengen. Medewerkers van de diensten, zoals 'Hans Turksma', maken gebruik van leugens en bedrog om hun werk te rechtvaardigen. Een informant zal daar altijd in meegezogen worden en zijn vrienden en kennissen kwijtraken zodra bekend wordt dat hij of zij heeft geklikt.

Naast Stefan zijn er waarschijnlijk nog meer (waarschijnlijk drie) personen benaderd door de AIVD. Het is goed om de verhalen te delen en anderen te waarschuwen voor de praktijken van de diensten.

(Stefan is een gefingeerde voornaam)

'EEN CHALLENGE IS EEN OPTIE'

Chat tussen een medewerker van Defensie en twee 'cyberreservisten' over het werven van hackers

reservisten: "Er is een groot deel wat niet zal voldoen aan de HBO-eis. Een grote groep MBO'ers heeft echte *skills* die we niet zouden willen missen, hier kunnen we een hoop van leren. Gewenste oplossing: Deze eis laten vallen en werven op basis van te testen competenties door middel van bijvoorbeeld een *cyber challenge*."

Defensie: "Dit is iets waar we over kunnen nadenken. Ik kan me voorstellen dat we HBO-werk en denkniveau vragen voor een cyberreservist, maar een *challenge* is een optie. Daarnaast zien we in het reguliere personeel goede mogelijkheden voor MBO'ers, dus dat is ook een optie. Moet nog verder aan gewerkt worden."

reservisten: "Wat zijn de kaders en doelen van een cyberreservist? De ontvangen info is nog te onduidelijk hier in. Het gaat de meesten niet om het geld, maar om het doel."

Defensie: "De kaders en doelen zijn goed verwoord in de studie cyberreservisten. We zullen hier een samenvatting van maken en die aan het infopakket van het CMI-commando moeten toevoegen."

reservisten: "Het informatiepakket wat ons is gestuurd, bevat info over bijvoorbeeld een AP fixen in Afghanistan zodat uitgestegen troepen met thuis kunnen emailen. Dit klinkt meer als een reservist met ICT-kennis. Omdat deze een paar keer werd genoemd: Er zijn 'goede' hackers met een strafblad. Is het mogelijk dat de MIVD voor bepaalde 'niet-crimineel bedoelde vergrijpen' niet direct een afkeuring geeft?"

Defensie: "Hier kan ik geen uitspraak over doen. Het is nu eenmaal zo dat een strafblad reden is tot het niet toekennen van een verklaring van geen bezwaar voor gegevens tot op de hoogste rubricering. Dat zijn wel de gegevens waarmee personeel binnen cyber mee in aanraking komt. Zal in elk geval op de korte termijn niet opgelost worden."

reservisten: "Toegang tot veel 'speelgoed'/Cyberlab is een voorwaarde wat de mensen prikkelt. Met een knipoog: Een bekende hacker hoopt op het ombouwen van een tank met 19" rackspace. Trainingen d.m.v. CaptureTheFlag events en certificeringen zien mensen als een reden om bij de reservisten te komen. Ook een middel om het nationale veiligheidsbewustzijn te verbeteren."

Defensie: "Voor beide voorgaande punten geldt dat we juist ook reservisten willen gebruiken om deze tools te maken. Uiteraard kijken we ook naar oefeningen waarbij we reservisten in het vakgebied kunnen trainen en daar zijn een lab en de door jou voorgestelde trainingen voor nodig. Ook willen we bijvoorbeeld bij staftrainingen *red teaming* activiteiten ontwikkelen waarbij

we wellicht op kwetsbaarheden in onze systemen stuiten. Daarnaast kunnen dit soort activiteiten gebruikt worden om commandanten en hun staf kennis te laten maken met de gevolgen van een cyberaanval of social engineering, of weghalen van gegevens (niet altijd hoeft vanaf *ground zero* gehackt te worden: informatie zoals toegang en wachtwoord kan ook gegeven worden)."

reservisten: "Sommigen willen ook graag persoonlijk hun ideeën kwijt over de cyberreservist tijdens een BBQ/of een ander event."

Defensie: "Dit is mogelijk op bijeenkomsten van het netwerk. Verder kunnen ideeën natuurlijk altijd gecommuniceerd worden via C-DCEC of via de mail rechtstreeks. Maar zoals je weet is het niet altijd mogelijk rechtstreeks met de Commandant zaken uit te wisselen. Daar zijn momenten voor maar is geen standaard. We zullen wel begin volgend jaar een borrel organiseren met daaraan voorafgaand een soort paneldiscussie voor de 'potentiële' reservisten."

How Special Branch Spied on the Animal Rights Movement

Since 2010 there have been revelations about police infiltration of protest groups. For over 40 years the state sanctioned the use of undercover police to gain intelligence on political activists, including animal rights campaigners.

Though it was widely assumed that groups were under surveillance, no-one would have imagined the extent to which the secret state burrowed deep into organisations, established close friendships and sexual relationships with activists, and broke the law to further its objectives. This article will explain how it happened and what can be learnt from it.

The Special Demonstrations Squad

The story begins in 1968, when tens of thousands of people marched against the Vietnam War. In March there was rioting as protesters fought with police outside the American Embassy in London and the government was so alarmed that it set up of the Special Demonstrations Squad (SDS).

Although the police had used undercover officers before to catch criminals, this was as Rob Evans and Paul Lewis say in their book 'Undercover', 'a new concept in policing.' Special Branch officers transformed themselves into activists and lived amongst their targets for several years. They changed their appearance and used fake identities to penetrate political groups to the highest levels to gain intelligence and to enable the police to maintain public order. The nickname for the SDS was 'the hairies' because – in the early days at least – their operatives had to grow their hair long in order to blend into the milieu of radical politics.

The job of the SDS was to infiltrate groups considered subversive which meant those that 'threatened the safety or well-being of the state or undermined parliamentary democracy'. Initially this meant mainly Marxist or Trotskyist groups, as well as the anti-apartheid movement in the seventies.

The eighties: Robert Lambert

By the early eighties, however, the animal rights movement had become established. It was attracting thousands of people on protest marches against vivisection and groups like the Animal Liberation Front (ALF) were rescuing animals and damaging property. To the state this was a dangerous and subversive threat.

Evans and Lewis say Special Branch first became involved when one of its operatives was deployed at the World Day for Lab Animals march in April 1983. Shortly afterwards a second spy was sent in. His name was Robert Lambert and he became an almost legendary figure amongst his colleagues. For the activists who knew him he was equally unforgettable, though nowadays it is for all the wrong reasons.

Lambert called himself Bob Robinson. Like all SDS agents he stole the identity of a dead child. Mark Robert Robinson died aged seven in 1959, only to be quietly resurrected 24 years later by Lambert who would have found his birth and death certificates. He was then given a forged driving licence, passport and other documents. This procedure was known in SDS circles as the 'Jackal Run' because it was based on the book, 'The Day of the Jackal'.

Lambert quickly immersed himself in the world of animal rights by going to protests and meetings. At a demo outside Hackney Town Hall he met Jackie, 12 years younger than him, and they soon started a relationship and their son was born in 1985. Lambert was already married with two children but knew an activist girlfriend would give his cover an added dimension, making him appear a fully rounded, genuine person.

London Greenpeace and the ALF

In 1984 Lambert became involved in London Greenpeace (LG). This wasn't an AR group as such but a radical organisation (not to be confused with the much larger Greenpeace International) that embraced anarchism and direct action. Up to then it had been mainly concerned with anti-nuclear and environmental issues but in the mid-eighties it adopted much more of an animal liberation stance.

The first LG meeting I attended was a public meeting with a speaker from the ALF in 1985. Lambert chaired the discussion and obviously had a prominent role in the group. He soon became a close friend. Like all the spies that followed him, Lambert had a van that was used to

take people to demos. He said he was a gardener and needed a vehicle for his job.

Lambert's mission was to infiltrate the ALF and he made it clear he was a strong supporter of illegal actions. In 1986 he organised a benefit gig for the ALF Supporters Group but kept back some of the takings to buy glass etching fluid, used to damage windows. Soon afterwards he confided to friends that he had dressed as a jogger and thrown paint stripper over a car belonging to the director of an animal laboratory.

He also wrote two notable publications. One was a simple A5 leaflet titled 'You are the ALF!' which exhorted people to do direct action themselves, not ask others to do so on their behalf. The other was a booklet called 'London ALF News' which had articles on the ALF and a diary of actions, including attacks he had carried out.

Debenhams

In July 1987 the ALF targeted three Debenhams' department stores with incendiary devices because they sold fur. In two, water from the sprinklers caused hundreds of thousands of pounds in losses, but at the Luton branch they had been switched off and fire gutted the store, causing over £6m in damage.

Two months later, Andrew Clarke and Geoff Sheppard were caught at the latter's bedsit in Tottenham in the act of making incendiary devices as the police burst in. In June 1988 at the Old Bailey Sheppard received 4 years and 4 months and Clarke 3 ½ years. Obviously the police had been tipped off but neither activist knew who it was until nearly 24 years later when Lambert was uncovered as a spy.

Lambert, according to Sheppard, was the third member of this cell. Neither activist suspected him but then they had good reason not to – as far as they were concerned he had planted the device in the Harrow store that caused £340,000 in damage.

The last time I saw Lambert was in a pub near the LG office in Kings Cross in November 1988. He was unusually downbeat as he told me his father who had dementia had just died and the values he fought for in World War II were dying too under Thatcherism. He also said Jackie had started a relationship with a fascist and he was no longer allowed to see his son. Both stories were lies and I now know he was preparing for his exit.

All undercover spies have an exit strategy, usually prepared months if not years in advance. Lamberts would have been devised around the time of the Debenhams action but departing too soon would have appeared suspicious. He waited for over a year, until he left allegedly on the run from Special Branch, which was in fact his employer. They even staged a fake raid at the flat where he was staying.

John Dines

By the beginning of 1989 Bob Robinson was just a memory but LG already had another spy in its ranks. John Dines, using the surname Barker, had joined the group in October 1987. During the next year as he rose to prominence, Lambert was on the wane – going to fewer meetings and demos. This was a pattern that would be repeated time and time again.

Like his mentor, Lambert, Dines had van which he used for demos. He twice drove activists all the way to Yorkshire to sab grouse shoots and he also took them to a protest against Sun Valley Chickens in Herefordshire. While there he was apparently arrested but released without charge. He too produced an anonymous publication called 'Business as Usual', which comprised a diary of actions, and he also organised two benefit gigs for London Greenpeace in late 1989.

John Dines and McLibel

While LG was well known in activist circles - mainly for the anti-McDonald's campaign it had started several years earlier - it hardly registered to the outside world. Most people confused it with Greenpeace International. All that began to change, however, when five of its supporters were sued for libel by McDonald's in September 1990.

None of the defendants had written the pamphlet that was the subject of the writ; in fact three of them weren't even part of the group at that time. Ironically Lambert had been one of the architects of the 'What's Wrong with McDonald's' factsheet but he was long gone.

McDonald's placed several infiltrators of its own in the group from the autumn of 1989 onwards with the result that it became infested with spies. At some meetings there were more of them than genuine

activists. These new corporate spies aroused suspicion – they didn't quite fit in – and some of them were followed. One of those doing the following was Dines, together with Helen Steel, who would later be sued and become Dines' girlfriend..

In January 1991 I and two others decided to cut our losses and apologise. Helen and Dave Morris carried on fighting the case as the McLibel 2. By their side was Dines who was the group's treasurer and a key player. He relayed the legal advice they received and the tactical discussions they had with other group members back to his bosses in the SDS who then passed it on to McDonald's. Several years later the McLibel trial revealed that Special Branch and McDonald's had exchanged information about London Greenpeace. Morris and Steel sued the Metropolitan Police over this and received £10,000 in an out of court settlement and an apology.

London Boots Action Group: Andy Davey and Matt Rayner

By the early nineties the animal rights movement was on a roll again and three activists decided to set up a new London-wide organisation called London Boots Action Group (LBAG), to target Boots plc, which at that time did animal testing. LBAG was unashamedly pro-direct action so it is no surprise that it became a target for the SDS. The group was launched in November 1991 with a public meeting that attracted nearly 100 people, two of whom were spies.

Andy Davey and Matt Rayner were two of the many new people to join the fledgling group. But they were slightly different - they had vans, which made them both unusual and useful, and they got quickly involved. Both also had jobs (quite rare in those days as many activists were either unemployed or students). Davey was a 'man with a van' removal service - his nickname was 'Andy Van' - while Rayner said he worked for a company that delivered musical instruments.

Each lived in a bedsit, Davey in Streatham, south London, Rayner in north London. They even looked similar – tall, dark haired and with glasses, and spoke with Home Counties accents. What set Davey apart from other agents was his dog, named Lucy who came from an animal rescue person that lived locally. His bosses probably decided he would appear a more authentic activist if he had a companion animal.

Personality-wise they differed though. While Rayner was easy going and friendly, enjoying social situations, Davey had a somewhat

hesitant and nervous manner and could at times appear too eager to please. Initially there were suspicions about both but they quickly assimilated into the protest scene. They would have known who each other were, as their unit had only about a dozen operatives at any time, but they weren't close. This meant that if one spy was uncovered, the other wouldn't fall under suspicion.

It was not common practice for two spies to be placed in the same group. In the book *Undercover*, the whistleblower Peter Francis says the SDS had two animal rights spies when he joined it in January 1993. This was indicative of the threat posed by animal rights in general and LBAG in particular.

Davey was so well entrenched that he began to produce the group's newsletter. Shortly afterwards he also transferred the mailing list onto a computer. We were in the era when some organisations still did not have their own PC or internet access and his IT expertise was considered invaluable. Spies are trained to exploit skills shortages like this, to ensure they become trusted and above suspicion.

Rayner, too, was a fixture in the London scene. He would usually be the one to drive activists to demos outside London. A notable example was the 1993 Grand National when he took a vanload of people to Aintree. This was the year the race had to be abandoned because the course was invaded, costing the betting industry over £60m.

In 1995 – following former spy Dines' example – he drove a carload of saboteurs to the 'Glorious Twelfth' to sab a grouse shoot. While there he was arrested and taken into police custody, only to be released a few hours later. He wasn't charged but this brush with the law only served to improve his standing.

London Animal Action: Davey's exit

Rayner had a long term relationship with a female activist. Davey never managed this though it wasn't for want of trying and he gained a reputation as a lecher. This no doubt undermined his status – some saw him as a bit sad, others didn't really take to him – and it probably played a part in the decision to take him out of the group. This happened quickly as he announced he was 'stressed' and was going to Eastern Europe. The double life he was leading was probably taking its toll as well. He left in February 1995 with a farewell social to which

only a few people came. Shortly afterwards a hunt sab whom he knew received a couple of letters postmarked abroad.

As Davey's exit was hasty, the spy who replaced him joined London Animal Action – as LBAG was now called - around the same time he left. Unusually the new agent was female and her name was Christine Green. As she set about inveigling herself into the group, Rayner's deployment was reaching its climax. In May 1995 Geoff Sheppard's flat was raided again by the police where they found materials for making an incendiary device and a sawn-off shotgun. In October he was sentenced to seven years in prison.

After Geoff's release we speculated on why the police had chosen him. Devices were being placed in various targets and it appeared to have been simply a chance raid due to his arrest in the eighties. However, it is now clear that Rayner set Geoff up just as Lambert had done years earlier. No-one suspected him of the sting because he was, like his boss had been, an established and trusted of the group: by 1995 he was LAA treasurer.

Lambert the spymaster

By the mid-nineties Lambert was the operational manager of the SDS thanks to his 'legendary tour of duty' a decade earlier. According to Evans and Lewis he was 'the gaffer...pulling the strings like a puppet-master' and he used his experience to guide a new generation of infiltrators who were in some cases spying on the same activists as he had. Geoff was one of those and he describes Rayner as being 'up to his neck' in direct action. The final proof came in April 2013 when it was discovered the real Matthew Rayner died aged four in 1972. We still don't know his true identity.

One of Lambert's first duties when he re-joined the SDS was to write a report on a spy who had 'gone rogue' named Mike Chitty. Chitty – known as Mike Blake – had penetrated the animal rights movement in London at the same time as Lambert but in comparison his deployment had been a failure. It resulted in no high-profile ALF arrests and it seems he enjoyed socialising more than targeting subversives. Even worse, when his deployment finished he returned to his activist comrades, leading a double life unbeknownst to his employers or his wife. He was eventually pensioned off after he began legal action against the Met for the stress he suffered due to his covert role.

Rayner's exit strategy

Clearly not everybody could cope with the demands of undercover work. Davey may have been one of those but Rayner made of different stuff. His exit strategy was masterly in execution, bearing the hallmark of his mentor and manager, Lambert, who had written a report highlighting the importance of 'carefully crafted withdrawal plans' to convince 'increasingly security-conscious target groups of the authenticity of a manufactured departure...inevitably this entails travel to a foreign country.'

In November 1996 Rayner apparently went to work in France for a wine company. He had always liked France and could speak the language fluently. To a few close friends he mentioned his unease with activism after being raided by the police and the breakdown of the relationship with his girlfriend. Very well liked, he was given a big going away party, presented with a camera from the group and a speech wishing him well in his new life.

The next day he drove to France in his van and with him were two activist friends. At the port they were questioned by a police officer who said he was from Special Branch before letting them go on their way. This plan was concocted for the activists' benefit in the knowledge they would tell others about it, lending further credibility to Rayner's exit. A few weeks later he briefly came back to London and met up with friends before supposedly returning to France for good. Then over a period of about a year letters were sent and phone messages were left saying he had moved to Argentina, and after that he was never heard from again.

Christine Green

By 1997 Green was occupying a key part of the group, driving activists to demos, going to meetings and mailouts and taking part in protests, as her predecessors had done. She had even taken over Rayner's role of group treasurer. The same pattern repeating itself but no-one was aware of it. For the next two years Green appears to have been the only spy in LAA. Perhaps there was another who remains unexposed – though this seems unlikely - or the SDS may have deployed another spy elsewhere.

To enhance her cover, Green began a relationship with a well-known hunt saboteur whose job was a coach driver and they took coach loads of protesters to some of the high profile demos of the time, for example at Hillgrove Farm. There is no suggestion that the sab was a spy. There was speculation surrounding her, however: she was not always easy to get along with - though she did make some friends - and she always carried the same bag around with her, which inevitably drew suspicion.

Towards the end of 1999 Green let it be known she was tired with activism. Early in 2000 she said she was departing to Australia for a relative's funeral and would stay there travelling. About a year later, though, she reappeared and made contact with a few activist friends. Several years later in 2010 she cropped up once more, this time in Cornwall where she was spotted with the same boyfriend in a veggie café. Someone who knew them from LAA tried to have a chat and was all but ignored.

Dave Evans

Green's replacement in and the last known SDS spy was Dave Evans. Like Dines he appeared to be from New Zealand and he had the same rugged appearance. He had a van and was a gardener too, so very much in the Lambert mould, except his personality couldn't have been more different. While his boss was amiable, even charming, Evans could be a bit peevish and erratic: once he turned up at a demo then left after only a few minutes saying his flatmate was locked out. Typically spies spent five or six days in the field, only returning to their families for one night per week, but on one occasion he went missing for so long that people became concerned and went round to his flat.

A lot of the time he gave the impression of not being very committed and more interested in the social side of the group. LAA had a big drinking culture which he took to like a duck to water and he often took part in fundraising at festivals by working in bars. In SDS parlance he was a 'shallow paddler', not a 'deep swimmer'.

In the last year or so of his deployment, Evans' involvement in animal rights tapered off somewhat and it was recently revealed that his flatmate was Jason Bishop, a spy active in anti-capitalist groups. The pair drove minibuses to the G8 protests in Scotland in 2005. Both were arrested with other activists for conspiracy to commit a breach of the peace but the charges were dropped.

Evans' exit and the end of the SDS

Evans was last seen at the AR Gathering in 2005. While sitting around a bonfire he began asking other activists questions about LAA, which had just folded after its bank account containing thousands of pounds was seized by Huntingdon Life Sciences. The mask slipped and it became obvious that he was a cop. He must have realised this because he left the next morning and was never seen again. Evans was the last known SDS spy in London animal rights circles. There were also at least two corporate infiltrators during this period, one of whom worked her way up to be group treasurer before she was uncovered.

In 2008 the SDS was disbanded, its functions supplanted by the National Public Order Intelligence Unit (NPOIU) set up a few years earlier. This was one of three pillars of a new secret state established by the Labour government to combat 'domestic extremism', a term which encompassed anyone who wanted to 'prevent something happening or to change legislation or domestic policy outside of the normal democratic process.' The others were the National Extremism Tactical Co-ordination Unit (NETCU) and the National Domestic Extremism Team.

There is no reason to believe that intelligence gathering has diminished in the last few years. The animal rights movement has been perceived as less of a threat, mainly due to the imprisonment of certain activists, but the emergence of the anti-badger cull campaign will undoubtedly lead to an increase in surveillance and spying. The 'Undercover' book also mentions a recent spy in the Welsh animal rights scene but does not go into detail.

Conclusion: (1) How were we duped?

With the benefit of hindsight it appears obvious that animal rights groups in London were targeted by undercover police who followed the same pattern over a period of at least two decades. In that case why did no-one find out what was going on?

The answer lies in Lambert, the spymaster, who established the template the rest followed. For 23 years 'Bob' as he was known was held in such high esteem and affection that his authenticity wasn't

doubted. He was one of us, an anarchist and animal liberationist, who had fled overseas to build a new life. Nobody guessed he was working just a few miles away at Scotland Yard.

The agents that followed – Dines, Davey, Rayner, Green and Evans – did attract suspicion but only individually, not as a sequence. The people they spied upon were activists fighting for animal rights and a better world, welcoming of outsiders into their groups, not spycatchers. Moreover the suspicions were usually no more than of the 'they are a bit dodgy' variety, with little or no concrete evidence. Many people have been falsely accused in this way over the years.

The whole thing finally fell apart thanks to the determination of two women: Helen Steel and Laura, the girlfriend of a spy called Jim Boyling, whom she met in Reclaim the Streets in 1999. She managed to track him down after he left her and he confessed about Lambert and Dines. Helen had spent years searching for the latter after he supposedly ran off abroad in 1992. By 2010 she knew he had been a cop but it was Laura who confirmed that he was also a spy. At the same time Mark Kennedy, who worked for the NPOIU, was unmasked.

Conclusion: (2) What difference does it make?

The next important question is what difference does it make? Isn't this just history? While a lot of this happened a long time ago it does stretch up almost to the present. Those who experienced this also have to show what the state is capable of doing to other, newer activists. Should we trust politicians and believe the promises made by political parties or is the state fundamentally a force for repression? Can we cooperate with a system that tries to disrupt and undermine groups and individuals in this way?

What went on still matters because when we sweep away all the intrigue and scandal, we are left with a very simple fact: the spies were there to prevent animals being saved. This article has concentrated on what occurred in London because that's where the writer has mainly been active but there is no question that infiltration went on elsewhere. We know, for instance, that there was a spy active inside SHAC before the mass arrests of 2007.

Many people have been arrested, convicted and even imprisoned during the struggle for animal rights and if it can be proved that a spy was involved, then those convictions are possibly unsafe. Even if their

role was only driving activists to a demo where they were arrested, then there could be good grounds for an appeal. This is especially true if those nicked discussed their case with the spy, because this information would have been passed on to the police.

So far a total of 56 convictions or attempted prosecutions of environmental protesters have been overturned, abandoned or called into question over the past two years following disclosures surrounding the activities of undercover police officers. Most of these relate to Mark Kennedy and two climate change actions against power stations in 2008 and 2009.

Most defendants are being represented by Mike Schwarz from Bindmans and he has said he is keen to act for animal rights campaigners who want to try to overturn their convictions. But in order to do that we first have to find out who the spies were.

Conclusion: (3) Learning the lessons

There are no fewer than 15 investigations taking police into the role of undercover police. The main one is Operation Herne which is an internal Metropolitan Police enquiry This will last up to three years and cost millions of pounds but many of the victims of the SDS, including women who had relationships with spies, are boycotting it. They have instead called for an independent public enquiry as when the police investigate themselves the result is inevitably a whitewash.

What can activists themselves learn? Well firstly we should not succumb to paranoia. This may sound strange after what we know now but it is important to realise that the spies were in a small minority. Yes there were several in LBAG/LAA over the years but the group was large and regularly attracted over 50 people to its meetings.

There are, however, commonsense precautions that can be taken. The modus operandi of Special Branch agents - such as using dead children's identities and driving vans - will not be replicated by current spies but if there are certain aspects of a person's behaviour that don't make sense or appear suspicious, then it is entirely reasonable to find out the truth. If that means questioning the person to ascertain whether they are a bone fide activist, then so be it. A genuine person would not object to this line of enquiry if the reason for it were explained to them.

Finally the lesson to take from all this is that we are making a difference. The state would not have invested such huge resources in trying to undermine the animal rights movement if it did not fear what we stand for. This is something we should be proud of.

If you have any further information or would like to join an email distribution list called ARspycatcher please contact:
ARspycatcher@riseup.net

Further reading:

"Undercover: the true story of Britain's secret police" by Rob Evans & Paul Lewis, Guardian Books, 2013.

"Secret manoeuvres in the dark: corporate and police spying on activists" by Eveline Lubbers, Pluto Press, 2013.

<http://www.theguardian.com/uk/undercover-with-paul-lewis-and-rob-evans>
Journalists' blog

<http://policespiesoutoflives.org.uk/>
Women deceived into having relationships with spies who are suing the police.

<http://secretmanoeuvresinthedark.wordpress.com/>
Website based on book of the same name

<http://netpol.org/about/>
The Network for Police Monitoring

<https://www.facebook.com/groups/153226204887721/>
Facebook group for ARspycatcher

NSA – Uncle Sam's grote oren

Het onderstaande artikel is verschenen in het tijdschrift AMOK van juni 1984. Ook toen al de NSA! AMOK wist te melden dat deze dienst bij insiders ook bekend stond als 'No Such Agency' of 'Never Say Anything'. De aanleiding voor het artikel was de ontmaskering van een infiltrant in het vredeskamp Woensdrecht, John Gardiner. Gardiner had verklaard dat hij een veldagent was van de National Security Agency, op pad gestuurd door de dienst om de komst van de kruisraketten naar Nederland te beveiligen. In plaats daarvan smokkelde hij granaten het kamp binnen die hij in België gestolen had. Hij werkte voor de BVD en de CIA, maar voor NSA-werkzaamheden bestaat geen enkel bewijs.

James Bamford: The Puzzle Palace. A report on America's Most Secret Agency. Boston 1982.

De geboortedatum van de National Security Agency is momenteel bekend. De dienst begon zijn bestaan op 4 november 1952. Wie echter openbare bronnen uit dat jaar erop na slaat, zal niets vinden. Er was geen verslaggeving in de pers van de geboorte, geen debat in het Congres, geen enkele vermelding van het bestaan van de dienst in regeringsdocumenten, zelfs geen gerucht. Elf dagen tevoren had president Truman zijn handtekening gezet onder een zeven bladzijden tellend presidentieel memorandum. Het memorandum werd geklassificeerd als "top secret" en gerubriceerd onder een kodewoord dat zelf weer geheim was. Slechts enkele leden van de regering konden kennis nemen van dit stuk dat opdracht gaf tot de oprichting van de NSA. Tot op heden blijven deze zeven bladzijden de grondslag voor alle inlichtingen-activiteiten van de Amerikaanse regering met betrekking tot communicatiesystemen. De inhoud ervan is nog steeds een van Washington's best bewaarde geheimen. Er is geen enkele wet die de activiteiten van de NSA reguleert, er bestaan alleen wetten die het verstrekken van welke inlichting dan ook over deze dienst belemmeren. Dit is een duidelijk verschil met de andere Amerikaanse inlichtingendiensten zoals bijvoorbeeld de CIA, die bij wet in het leven werd geroepen. De National Security Act van 1947 omschrijft de opdracht die de CIA heeft en stelt een aantal beperkingen aan de activiteiten van deze dienst. Hoewel die beperkingen in de praktijk natuurlijk vaak genoeg een wassen neus blijken, geven ze in theorie een mogelijkheid om de CIA aan te pakken. Bij de NSA ontbreekt zelfs dit theoretische handvat.

De reden voor het ontstaan van de NSA in 1952 moet gezocht worden in het gebrekkige functioneren van de diensten die belast waren met het volgen van de vijandelijke communicatie tijdens de Koreaanse oorlog. Het grootste probleem was een gebrek aan coördinatie tussen de verbindingsinlichtingendiensten van de verschillende krijgsmachtonderdelen. De oplossing werd gevonden in het creëren van een nieuwe eenheidsorganisatie die zich zou bezighouden met het gehele proces van verzamelen, bewerken, analyseren en distribueren van verbindingsinlichtingen. De nieuwe dienst zou

komen te vallen onder het departement van defensie. Dit in tegenstelling met de tot dan toe bestaande situatie waarbij dit werk onder de bevelhebbers van de verschillende krijgsmachtonderdelen viel hetgeen aan de onderlinge rivaliteit vrij spel gaf.

Taak en interne organisatie

Zoals vele inlichtingendiensten heeft de NSA een dubbele taak, één ten aanzien van de vijand en één ten aanzien van de eigen strijdkrachten. De eerste taak wordt in het dieventaaltje van de inlichtingendiensten aangeduid als COMINT (Communications Intelligence) hetgeen kan worden gedefinieerd als het onderscheppen en verwerken van buitenlands kommunikatieverkeer via radio, kabel of andere elektromagnetische middelen en het verwerken van buitenlandse gekodeerde berichten, onverschillig langs welke weg deze worden verzonden.

De tweede taak van de NSA wordt aangeduid met COMSEC (Communications Security) en kan worden omschreven als de bescherming die het gevolg is van elke maatregel welke genomen wordt om te voorkomen dat onbevoegden kennis nemen van informatie die vervat is in de telekommunikatie van de Verenigde Staten welke met de nationale veiligheid verband houdt.

Deze wat ingewikkeld klinkende definities zijn ontleend aan Amerikaanse regeringsdocumenten. In meer alledaags taalgebruik komt het erop neer dat de NSA zich bezighoudt met het afluisteren van allerlei buitenlandse kommunikatiesystemen en met het beveiligen van de verbindingen van de Verenigde Staten zelf. Een belangrijk onderdeel van dit werk is het breken van de buitenlandse codes. Opgemerkt moet nog worden dat de term "buitenlands" erg breed wordt opgevat. Het omvat namelijk tevens het gehele in- en uitgaande grens-overschrijdende berichtenverkeer van de Verenigde Staten.

Het hoofdkwartier van de NSA is gevestigd in Fort Meade, halverwege tussen Washington D.C. en Baltimore. Het is een complete stad met eigen winkels, busvervoer, politie, onderwijsinstelling, TV-station, postkantoor en elektriciteitscentrale. Het verschil met een gewone stad is dat je in Fort Meade alleen binnenkomt na een maandelange screeningsprocedure. (..)

Overlopers

Een organisatie als de NSA is er natuurlijk als de dood voor dat zijn medewerkers overlopen 'naar de andere kant'. Een belangrijk middel om dit te voorkomen is de screening die plaatsvindt voordat iemand in dienst wordt genomen. De NSA staat bekend als een klub die daarbij gebruik maakt van de leugendetektor als belangrijkste middel. Er zit echter één groot gat in deze procedure: de NSA ontheft alle militaire personeelsleden van de plicht om de test met de leugendetektor te ondergaan op grond van de redenering dat detachering van militair personeel bij de NSA niet op vrijwillige basis geschiedt. En op grond van de Amerikaanse wetgeving dient onderwerping aan een test met de leugendetektor altijd op basis van vrijwilligheid te

geschieden. In dit opzicht verschilt de politiek van de NSA van die van de CIA die ook zijn militaire personeel aan de test onderwerpt en daarbij argumenteert dat hun verbintenis met de CIA een vrijwillig karakter heeft. Bij de interne gang van zaken bij de NSA wordt erg veel nadruk gelegd op de geheimhouding van namen, gezichten en functies van het personeel. Volgens Daniel Schwartz, de officiële advocaat van de NSA is de reden hiervoor dat talrijke personeelsleden in het buitenland geplaatst zijn met "covert assignments" (gedetacheerd onder schuilnaam) en dat "leven of veiligheid" van deze personen "gevaar zou kunnen lopen" als hun namen bekend zouden worden. (Puzzle Palace, p. 123).

Het netwerk

De NSA kan beschikken over een systeem van afluisterposten dat de hele wereld omspant maar vooral dichtgeconcentreerd is rond de grenzen van de belangrijkste potentiële tegenstanders. Belangrijke installaties zijn er bijvoorbeeld in Japan, Zuid-Korea, Turkije en West-Duitsland. De omvang van een luisterpost kan variëren van een legertruck tot een stelsel van gigantische schotelantennes, dat bediend wordt door 1500 militairen zoals er een gevestigd is in Edzell in Schotland. Daarnaast zijn er de spionagevliegtuigen, volgepakt met elektronische apparatuur. Deze kunnen ook in gevechtssituaties worden gebruikt, zoals bijvoorbeeld in de Vietnamese oorlog gebeurde om artillerievuur en luchtaanvallen te leiden. Hoewel er niet zoveel organisatorische details over bekend zijn staat wel vast dat de NSA ook nauw betrokken is bij het stelsel van spionagesatellieten waarover de Verenigde Staten beschikken. Hierbij wordt samengewerkt met de luchtmacht en de CIA.

In de zestiger jaren exploiteerde de NSA ook een vloot van spionageschepen, maar na incidenten met de USS 'Liberty' (in 1967 tijdens de zesdaagse oorlog aan barrels geschoten door de Israëli en de USS Pueblo (1968 onderschept door de Noord-Koreaanse marine) werd het programma beëindigd.

(..)

Het voorgaande is een korte samenvatting van de inhoud van het boek van Bamford, dat 465 bladzijden telt en voorzien is van een goed register. Ten slotte een woord ter beoordeling. Het boek maakt een erg gedegen indruk en is gebaseerd op overheidsdocumenten (deels verkregen met behulp van de Amerikaanse wet op de openbaarheid van bestuur), persartikelen en interviews met (ex)medewerkers van NSA. In theorie is het mogelijk dat de auteur een deal heeft gesloten met de NSA om bepaalde NSA-activiteiten niet te behandelen, in ruil waarvoor de NSA dan zou hebben afgezien van juridische procedures. Gezien de onafhankelijke positie die de schrijver duidelijk inneemt zou dit dan ergens in het boek vermeld moeten zijn. Aangezien dit niet het geval is, lijkt mij dat het boek een korrekte weergave van de activiteiten van de NSA is voorzover die voor een onafhankelijk publicist zijn te achterhalen.

Kees Kalkman

De originele spelling van het artikel is gehandhaafd.

Op het spoor van de afluisteraars – 40 jaar NSA-onderzoek

Het met technische middelen op grote schaal afluisteren van potentiële vijanden en de eigen burgers door Amerikaanse inlichtingendiensten is geen nieuw verschijnsel. En het in opspraak raken van deze activiteiten is dat zeker niet. Er zijn rond de National Security Agency (NSA) – de dienst waar het vooral om gaat – verschillende malen golven van kritische publiciteit geweest. De manier waarop dat gebeurde was steeds afhankelijk van de politieke en maatschappelijke context, maar een constante wordt gevormd door een los netwerk van kritische onderzoekers, journalisten en activistische groeperingen. Het technisch karakter van de materie stimuleert tot specialisme, soms zie je na tientallen jaren dezelfde namen weer terugkomen. De Britse journalist Duncan Campbell is een voorbeeld hiervan.

De organisatie NSA is een product van de vroege Koude Oorlog en zelfs het bestaan ervan was oorspronkelijk geheim. Bij een breder publiek werd de dienst pas bekend in de jaren zeventig van de vorige eeuw tijdens de nasleep van de door de VS verloren Vietnamoorlog, de Watergate-affaire, die ging over spionage tegen de interne politieke tegenstander, en het resultaat daarvan: het aftreden van de Amerikaanse president Nixon.

Als gevolg van deze ontwikkelingen ging een aantal onderzoekscommissies aan het werk om de rol van de inlichtingendiensten bij mogelijke illegale activiteiten in beeld te krijgen. Eén daarvan was de commissie van senator Frank Church. In zijn boek *Body of Secrets* beschrijft James Bamford, de belangrijkste auteur op het gebied van de NSA, hoe het in 1975 in zijn werk ging: "Eerdere aanwijzingen voor de meer duistere geheimen van de NSA waren af te leiden uit opmerkingen in het eindrapport van een vroeger onderzoek naar de inlichtingendiensten, geleid door de toenmalige vicepresident Nelson Rockefeller." Er was daarin sprake van "een kantoor in New York dat de CIA ter beschikking had gesteld van de NSA om daar telegrammen te kopiëren." "De andere opmerking onthulde dat de CIA de NSA had gevraagd om de communicatie van een aantal Amerikaanse burgers die actief waren in de anti-oorlogsbeweging af te luisteren," aldus een staf lid van de commissie.

De commissie van senator Church was gestuit op 'Operatie Shamrock'. Die was gebaseerd op een overeenkomst uit begin jaren vijftig, waarbij Amerikaanse telegraafmaatschappijen zoals Western Union elke dag aan de NSA kopieën verschaften van alle berichten die vanuit of naar de VS werden verstuurd. In de jaren zeventig had de NSA al een 'volglijst' (*watchlist*) van meer dan 600 Amerikaanse burgers. Materiaal dat een van deze namen bevatte werd verwerkt, geanalyseerd en gerapporteerd aan de relevante overheidsdiensten.

Tegen de uitdrukkelijke wil van het Witte Huis, zo stelt Bamford, beschreef Church Operation Shamrock in zijn eindrapport. De furore die daarvan het

resultaat was leidde tot een hervorming van het systeem. Er werd een wet gemaakt, de Foreign Intelligence Surveillance Act, waarbij de bevoegdheden van de NSA werden omschreven. Een in het geheim zitting hebbende rechtbank werd opgericht, die per geval toestemming moest geven om het internationale berichtenverkeer van een Amerikaanse burger te volgen. Daarbij moest de NSA laten zien dat de betreffende persoon een agent was van een buitenlandse mogendheid of betrokken was bij spionage of terrorisme.

Een tweede moment waarop de NSA in opspraak raakte was in de jaren tachtig, de tijd van president Reagan en de kruisraketten. Het focus van de onderzoekers was verschoven naar de geheime voorbereidingen op de Derde Wereldoorlog. De onderzoeker Steve Wright, die een grote rol zou spelen bij de Echelononthullingen, beschreef 20 jaar later hoe hij er bij betrokken raakte. Een Britse journalist, Peter Laurie, was samen met Duncan Campbell bezig met een studie naar straalverbindingen in oorlogstijd. Hun theorie, die overigens op een misvatting berustte, was dat aan de torens voor de straalverbindingen een netwerk van noodzetels was gekoppeld, "geheime citadellen", die na een kernoorlog de commandovoering gaande moesten houden. Bij het uitpeilen van de straalverbindingen om een netwerkkaart te kunnen tekenen, stuitten ze bij toeval op een link met de geheime Amerikaanse NSA-afluisterbasis Menwith Hill in Yorkshire. De straalverbindingen tussen de grote steden waren gemakkelijk af te luisteren en het resultaat werd kennelijk naar Menwith Hill geleid. Een gesprek van Campbell over verbindinginsinlichtingen met een soldaat leidde tot zijn prompte arrestatie en een huiszoeking bij Wright die veldwerk voor de journalisten had verricht. Een mislukt proces (het zogenaamde *ABC-Trial*) volgde. In die tijd waren er vergelijkbare processen tegen onderzoekers in Noorwegen, Zweden en Denemarken. In Nederland verrichtte het IKV dergelijk onderzoekswerk, vooral gericht op kernwapennetwerken, dat tot een reeks veelgelezen publicaties zonder proces leidde. Steeds meer over het wereldwijde afluisterwerk van NSA werd bekend, maar met het einde van de koude Oorlog verslaptte de aandacht.

Over de betekenis van Menwith Hill werd in de eerste helft van de jaren negentig veel meer duidelijk dankzij het amateurinlichtingenwerk van een vrouwenactiegroep uit Yorkshire. Gedurende een periode van drie jaar drongen ze honderden keren de op dat moment niet al te best beveiligde basis binnen om daar in vuilnisvaten en prullenbakken geheime informatie te verzamelen over, zoals één van de documenten het aanduidde, "het grootste veldstation van de NSA en als zodanig verantwoordelijk voor een investering van miljarden dollars in Sigint (Signals Intelligence) systemen." Over de resultaten van het werk van de groep werd een bekende documentaire gemaakt die in 1993 uitgezonden werd op Channel 4 onder de titel 'The Hill'.

De belangstelling voor de NSA nam weer toe in de tweede helft van de jaren negentig met de opkomst van de EU als een sterk economisch blok, een

mogelijke rivaal voor de VS. De *trigger* werd gevormd door een boek van de Nieuw-Zeelander Nicky Hager, *Secret Power*. Het boek was gebaseerd op gesprekken met personeel van de Nieuw-Zeelandse variant van de NSA, het Government Communications Security Bureau. Het beschreef een wereldwijd af luistersysteem voor satellietverbindingen van het na de Tweede wereldoorlog opgerichte geheime bondgenootschap van de vijf UKUSA-landen (VS, Engeland, Canada, Australië en Nieuw-Zeeland). Het software-instrument met de naam Echelon kon zoeken in het niet-militaire af luistermateriaal (e-mails, fax, telefoon) met een enorme trefwoordenlijst. De computers van de leden van het netwerk werden Dictionary genoemd en doorzochten het in hun regio opgevangen af luistermateriaal niet alleen met hun eigen trefwoordenlijst, maar ook met die van de bondgenoten. Op die manier geselecteerde berichten werden dan automatisch doorgezonden naar het betreffende lid van het netwerk.

In de geest van de tijd ging de aandacht naast privacy vooral naar economische inlichtingen uit. De schok was dat het af luisteren niet alleen gebeurde met militair, maar ook met civiel berichtenverkeer. Het Europese parlement hield zich intensief met de affaire bezig, gaf opdracht tot onderzoeksrapporten aan Wright en Campbell en stelde een speciale tijdelijke Echeloncommissie in. Veel informatie werd vergaard, maar voordat het kon komen tot maatregelen sloegen de plegers van de aanslagen op 11 september toe in New York. Die aanslagen had Echelon niet kunnen voorkomen, maar het politieke klimaat sloeg volledig om, de volgende twaalf jaar stonden in het teken van terreurbestrijding. De af luisterdiensten overal ter wereld konden vrijwel zonder controle hun volledige al lang klaarliggende verlanglijstjes uit gaan voeren, alle remmen gingen los.

De Vlaamse website MO vatte het in hun dossier 'De NSA-files' het resultaat als volgt samen: "Zo lijkt het erop dat de afschrikwekkende wereld van zero privacy die George Orwell in zijn meesterwerk 1984 schetst anno 2013 gewoonweg realiteit is geworden: *Het was natuurlijk onmogelijk om te weten of je op een bepaald ogenblik werd bespied. Hoe vaak of volgens welk systeem de Denkpolitie iemands lijn af luisterde, was een kwestie van gissen. Het was denkbaar dat ze iedereen voortdurend in het oog hielden. Maar in elk geval konden ze je af luisteren wanneer ze dat maar wilden.*"

Kees Kalkman

Literatuur:

James Bamford (2001), *Body of Secrets – Anatomy of the Ultra-secret National Security Agency*

James Bamford (2008), *The Shadow Factory – The Ultra-Secret NSA from 9/11 to the Eavesdropping on America*

Dispatches Channel 4, The Hill, uitgezonden 4 oktober 1993. De documentaire is te bekijken op

<http://warincontext.org/2013/07/25/nsa-growth-fueled-by-need-to-become-more-powerful/>

Nicky Hager (1996), *Secret Power – New Zealand's Role in the International Spy Network*

MO Dossier NSA-files, augustus 2013, www.mo.be/artikel/portret-van-de-machtigste-inlichtingendienst-ter-wereld

Steve Wright, *The Echelon Trail – An Illegal Vision*. *Surveillance & Society* 2005 pp. 198-215

Yorkshire CND (2012), *Lifting the lid on Menwith Hill – The Strategic Roles & Economic Impact of the US Spy Base in Yorkshire*

De organisatiestructuur van de NSA

Matthew Aid heeft onlangs de organisatiestructuur van de NSA (Stand 2012) zo goed mogelijk in beeld gebracht. Hieronder het enigszins bewerkte en aangevulde resultaat:

* Directoraat S Sigint (Signals Intelligence Directorate - SID)

SV4 - Special FISA Oversight and Processing (juridische zaken)

S1 – Relaties met afnemers (Customer Relations)

S2 - Verwerking (Analysis and Production)

S2A South Asia Product Line

S2B China and Korea Product Line

S2C International Security

S2D Foreign Counterintelligence Product Line

S2E Middle East/Africa (MEA) Product Line

S2F International Crime & Narcotics Product Line

S2G Combating Proliferation & Arms Control Product Line

S2H Russia Product Line

S2I Counterterrorism Product Line

S2J Weapons & Space Product Line

S3 - Verwerving (Data Acquisition)

F7 Field Site Meade Operations Center (MOC) – bij het hoofdkwartier

S31 Office of Cryptologic Exploitation Services

S32 Office of Tailored Access Operations (TAO)

S33 Office of Link Access/Link Access Group [niet bevestigd]

S34 Collection Strategies and Requirements Center [mogelijk later aangeduid als Office of Target Strategies and Mission Integration]

S35 u/i Office, hieronder valt: Overhead Collection Management

Center (OCMC)

* Directoraat I Information Assurance (IAD) – codes en cyberoorlog

IC Cyber Integration

IE Engagement

I2 Trusted Engineering Solutions

I3 Operations (IA)

I4 Fusion, Analysis and Mitigations

* Directoraat R Research (RD)

R1 Math (Wiskunde)

R2 Trusted Systems Research

R3 Laboratory for Physical Sciences (LPS) [University of Maryland, relatie met NSA niet officieel erkend]

R4 Laboratory for Telecommunications Sciences (LTS) [University of Maryland, relatie met NSA niet officieel erkend]

R5 Center for Advanced Study of Languages [University of Maryland, relatie met NSA wel erkend]

R6 Computer and Information Sciences

RX Special Access Research

Directoraat T Technologie (TD) - infrastructuur

TE Enterprise Systems Engineering and Architecture

TS Information and Systems Security

TT Independent Test and Evaluation

T1 Mission Capabilities

T2 Business Capabilities

T3 Enterprise IT Services [Hieronder valt het NSA telecommunicatiecentrum, ook wel bekend als Global Enterprise Command Center (T332)]

T5 High Performance Computing

T6 Technical SIGINT & Ground Capabilities

Administratief directoraat voor opleiding en training (ADET)

Directoraat buitenlandse zaken (FAD) - liaison

National Security Operations Center (NSOC)

NSA/CSS Threat Operations Center (NTOC)

NSA/CSS Commercial Solutions Center (NCSC) – link met bedrijfsleven

Field Sites (F)

Bron: <http://matthewaid.tumblr.com/post/58339598875/organizational-structure-of-the-national-security>

It Greate Ear

De wandelaar die vanuit het oosten de Friese plaats Burum nadert, ziet eerst tussen de bosjes aan de horizon een diagonaal object verschijnen. Het is het zijaanzicht van een enorme schotel. Dichterbij komend ziet hij een steeds groter aantal schotels van verschillend formaat en uitgebreide bijgebouwen. Het is 'It Greate Ear' (het grote oor), zoals het daar wordt genoemd. Een andere naam is 'Station 21'. Het is de belangrijkste locatie van de Nederlandse variant van de National Security Agency (NSA): de NSO

De Nationale Sigint Organisatie (NSO) is de Nederlandse tegenhanger van de NSA. In tegenstelling tot de NSA is de NSO echter (nog) geen zelfstandige inlichtingendienst. De NSO heeft bovendien ook nog geen wettelijke grondslag, behalve de bevoegdheden die AIVD en MIVD zelf al hebben. Het is een gezamenlijk project van de AIVD (de vroegere BVD) en de militaire inlichtingendienst MIVD. Het woord 'Sigint' staat voor Signals Intelligence, een brede term, omdat het ook het opvangen van allerlei elektronische signalen uit de ether omvat die niets met berichtenverkeer te maken hebben, zoals radar. Vanouds waren op dit gebied de militairen dominant. De BVD was meer actief op het gebied van aftappen van telefoonlijnen en ambassades.

De opkomst van civiele satellietcommunicatie leidde er echter toe dat de militairen met hun technische interceptiemiddelen steeds meer civiel verkeer gingen opvangen, dat ook voor een veiligheidsdienst zoals de BVD/AIVD interessant kon zijn. Samenwerking lag dus voor de hand, maar kwam er lange tijd niet, vanwege onderlinge rivaliteit van de diensten. In een hoorzitting van de commissie van de Tweede Kamer voor buitenlandse zaken legde de politicoloog Cees Wiebes (nu werkzaam bij de coördinator voor terreurbestrijding) in 2004 uit:

"Er zijn nu eenmaal altijd gebieden waar een zekere overlap tussen diensten is en iedere dienst streeft, zoals elke andere overheidsorganisatie, naar het afbakenen van zijn eigen territorium. Hierdoor kunnen rivaliteit en animositeit ontstaan. Bijvoorbeeld tijdens de oorlog in Bosnië was er sprake van rivaliteit tussen MID en BVD. De kans is hierop groot als een dienst haar territorium wil uitbreiden, het zogenoemde *agency push* model. Dit dreigde te gebeuren op het terrein van Sigint, verbindingsinlichtingen, maar door de oprichting van een nationale Sigint-organisatie is daar een einde aan gemaakt."

Zoals op veel terreinen leidde ook hier de schok van de aanslagen van 11 september 2001 tot een stroomversnelling. In het actieplan Terrorismebestrijding en Veiligheid dat de Nederlandse regering na de aanslagen opstelde was een van de actiepunten het uitbreiden en concentreren van de afluistercapaciteit voor satellietcommunicatie.

De MIVD had al enkele afluisterschotels voor satellietverbindingen in Zoutkamp staan. Vanwege protesten van de bewoners en problemen met het bestemmingsplan werd besloten de nieuw op te richten organisatie NSO te verplaatsen naar Burum. Daar bestond al een station voor ontvangst van satellietverbindingen, tegenwoordig van het internationale telecommunicatie bedrijf Inmarsat. De NSO richtte daar tussen 2003 en 2007 een groot aantal schotels en werkstations voor interceptie van satellietverbindingen in. De taken van NSO zijn drieledig: het verwerven van verbindingsinlichtingen voor AIVD en MIVD, het doen van research op het gebied van "innovatie en continuïteit van de interceptie" en het uitzenden van Sigintploegen met mobiele apparatuur naar de inzetgebieden van het Nederlandse leger.

Bij het afluisteren door NSO gaat het om 'niet kabelgebonden telecommunicatie', dus berichtenverkeer via de ether. Dit is de enige vorm van communicatie die in Nederland volgens de wet ongericht mag worden verzameld en opgeslagen. Zoeken in dit materiaal mag – althans in theorie – alleen door de beide diensten aan de hand van een door de minister goedgekeurde trefwoordenlijst. Bij het in belang toenemende berichten- en dataverkeer via kabels mag het ongerichte verzamelen tot nu toe niet, althans als de regels worden gevolgd.

De NSO is vanaf het begin gedomineerd door de militairen. De organisatie is ook ondergebracht bij de MIVD. Dat dit tot wrijving leidde bleek vorig jaar ook uit een groot artikel in de Volkskrant: "Hoewel het idee was om deze verkokering te bestrijden, houden beide diensten onverkort vast aan hun eigen ontsleutel- en analyse werk." Het gaat er namelijk om waar precies de 'knip' wordt gelegd tussen verwerving van berichten (het stofzuigen van de ether) en het verwerkingsproces dat uiteindelijk leidt tot inlichtingenrapporten die onder de binnen- en buitenlandse afnemers worden gedistribueerd. Hoe verder die knip plaatsvindt in het verwerkingsproces, hoe groter de invloed wordt van de NSO.

In 2011 kwam de toezichthouder van de inlichtingendiensten, de CTIVD, met een kritisch rapport over de Sigint-activiteiten van de MIVD. De CTIVD heeft grote onderzoeksbevoegdheden, maar rapporteert deels openbaar en deels geheim en oordeelt alleen over de wetmatigheid van de activiteiten van de diensten en niet over de doelmatigheid. In het rapport 'De inzet van Sigint door de MIVD' concludeerde de commissie allereerst dat de MIVD zoekacties in het interceptiemateriaal uitvoerde met "breed geformuleerde generieke identiteiten (...) waaronder een bepaald 'soort' personen of organisaties valt." De CTIVD vindt deze praktijk – die overigens met ministeriële toestemming wordt uitgevoerd – in strijd met de wet, omdat die alleen gericht zoeken toelaat naar een bepaalde concrete persoon of organisatie (of bijvoorbeeld een telefoonnummer).

De CTIVD beschreef ook wat er bij NSO gebeurt: "De communicatie die over een bepaald satellietkanaal loopt wordt als het ware uit de ether gekopieerd en wordt opgeslagen in grote bestanden. Deze 'bulk' aan communicatie kan duizenden communicatiesessies bevatten." De MIVD kan hier vervolgens met

trefwoordenlijsten in gaan zoeken (nadere selectie heet dat). Maar nu stuitte de CTIVD op een praktijk waarbij de bulk door de NSO zelf al wordt doorgevoerd. Dit is het zogenaamde *searchen*. Dit gebeurt zowel aan de hand van metadata (technische en verkeersgegevens, een bekende term uit het recente NSA-schandaal) als van de globale inhoud. "De informatie die daarbij wordt gevonden, wordt opgeslagen in een database voor toekomstig gebruik." Dit heet 'searchen voor selectie' en de CTIVD vond dat bepaalde vormen daarvan in strijd zijn met de wet. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om een techniek die zich richt op het identificeren van potentiële *targets* (objecten van verder onderzoek of actie).

"Het gaat hier om personen en organisaties ten aanzien van wie of voor welke nog geen toestemming is verleend om de communicatie te selecteren. Deze personen of organisaties komen in beeld bijvoorbeeld doordat zij in contact staan met bestaande *targets*." Ook dit vond de commissie in strijd met de wet.

Dit alles doet erg denken aan de technieken die in het recente NSA-schandaal bekend zijn geworden, behalve dat het daar nu ook om berichtenverkeer via kabels gaat. De regering heeft het probleem zoals dat heet 'onderkend', maar vervolgens is een gecompliceerd ambtelijk en parlementair spel op gang gekomen, waarin nog weinig schot lijkt te zitten. Het lijkt erop dat de regering de praktijken vooral wil legaliseren door de wet aan te passen. De voorstellen voor wetwijziging zijn echter gestagneerd en wachten nu op een evaluatie van de oude wet (de Wiv). In hoeverre de bestaande praktijken nog doorgaan, onttrekt zich aan het zicht.

Datzelfde geldt voor een nog groter probleem met betrekking tot de NSO, namelijk in hoeverre de onderschepte data worden doorgegeven aan buitenlandse zusterdiensten zoals NSA en het Britse GCHQ. De capaciteit van de schotels in Burum lijkt erg groot voor de Nederlandse behoeften en de vraag rijst of Britten of Amerikanen soms ook mogen *searchen* in het ruwe materiaal. Het uitwisselen van gegevens berust op geheime bilaterale overeenkomsten. Het jaarverslag van de MIVD van 2012 meldt: "De interceptie van telecommunicatienetwerken heeft een sterk internationaal karakter. De activiteiten worden derhalve in nauwe samenwerking met buitenlandse Sigint-diensten gecoördineerd en uitgevoerd." Dat klinkt toch als iets meer dan alleen uitwisseling van rapporten. De CTIVD kan in het openbare deel van zijn rapport hier weinig over zeggen, maar: "De samenwerking met partnerdiensten zorgt ervoor dat de eigen beperkingen worden aangevuld." Zolang de essentie van deze afspraken niet bekend wordt gemaakt, is elke controle op de massale interceptie onmogelijk.

Kees Kalkman

CTIVD Rapport 28, De inzet van Sigint door de MIVD. 23 augustus 2011
Ana van Es, Jagen op terroristen vanuit de polder. De Volkskrant 23 juni 2013

Ana Belén Montes: de Cubaanse Poor Man's NSA

Het boek *True Believer*, over de jacht op een Amerikaanse die twintig jaar lang voor Cuba spioneerde, toont tevens het failliet van geheime diensten aan.

In de discussie rond het massaal afluisteren van internet en telecommunicatie door de Amerikaanse National Security Agency (NSA) lijkt het niet om de effectiviteit te gaan, maar om de grootschaligheid. Nu was die digitale verzamelwoede al tientallen jaren bekend, al waren er nog geen documenten beschikbaar die dit ook onderschreven. Data verzamelen en die ook zinvol toepassen, zijn echter twee verschillende dingen.

In de Amerikaanse senaat zijn grote twijfels gerezen over de effectiviteit van de digitale hooiberg die de NSA aanlegt. Of deze informatie aanslagen voorkomen heeft, is volstrekt onduidelijk. De Cubanen kunnen zich geen miljarden verslindende digitale stofzuiger veroorloven en leggen zich vooral toe op *Humint*, menselijke bronnen. (lees: infiltranten en informanten.) Hiermee lijkt het straatarme Caribische eiland de Amerikanen te slim af.

De menselijke bronnen van Cuba hebben dan ook veel weg van de *Poor Man's NSA*, naar analogie van Mike Davis beschrijving van de geschiedenis van de autobom als de *Poor Man's Cruise Missile*. Gericht en vele malen goedkoper. Het werk van de Amerikaanse Ana Belén Montes, die bijna twintig jaar als spion voor de Cubanen actief was, toont aan dat inlichtingenoperaties meer zijn dan het aanzetten van de record-knop van het internet.

True Believer

Maart 2007 verscheen het boek *True Believer: Inside the Investigation and Capture of Ana Montes, Cuba's Master-Spy* van Scott W. Carmichael. Carmichael beschrijft hierin zijn eigen zoektocht naar en de arrestatie van Ana Belén Montes. Hij was, net als de Cubaanse spionne, als *counter intelligence officer* werkzaam bij de DIA (Defense Intelligence Agency).

Het moge duidelijk zijn dat Carmichael zich op de borst sloeg nadat hij, samen met de FBI, Montes ontmaskerde. Door de zelf ingenomenheid van de schrijver blijven veel vragen in het boek onbeantwoord. Daarnaast wordt bruikbare informatie niet vrijgegeven door de DIA en de FBI in het kader van de zogenaamde nationale veiligheid. Omdat Montes haar spionnenverleden heeft bekend, vond er geen openbaar proces plaats waarmee ook deze informatiebron niet kon worden aangeboord.

Hoe groot de door Montes aangerichte schade is voor de VS, werd vastgelegd in een geheim onderzoeksrapport. Gezien de positie van Montes binnen de gemeenschap van de inlichtingendienst moet die schade aanzienlijk zijn. Tijdens haar langdurige carrière bij de DIA bekleedde zij posities waarin zij

over allerlei informatie kon beschikken ten aanzien van de Sandinistische revolutie in Nicaragua in de jaren '80, de guerrillabewegingen in El Salvador en andere Midden-Amerikaanse staten, en natuurlijk Cuba.

Diverse mensen bij de inlichtingendienst beschuldigen haar ervan de Amerikaanse invasie in Panama in 1990 te hebben verraden. Montes zou ook de guerrillastrijders in El Salvador hebben geholpen aan geheime informatie over een Amerikaanse militaire basis die, na een bezoek van haar, op 31 maart 1987 werd aangevallen en waarbij een soldaat om het leven kwam.

Na haar studie internationale betrekkingen aan de universiteit van Virginia aanvaardde Montes een betrekking op het ministerie van Justitie in Washington. Zij was werkzaam op de afdeling privacy en informatie-aanvraag en bleek al gauw een model-werkneemster. Binnen een jaar verkreeg zij de bevoegdheid om geheime documenten in te zien. In de avonduren volgde zij een master in internationale betrekkingen aan de John Hopkins University School of Advanced Internationale Studies. In 1984 werd zij waarschijnlijk benaderd door de Cubanen.

In de *Washington Post* (18 april 2013) schetst de CIA naar aanleiding van een geheim rapport een psychologisch profiel van de spionne. Volgens de geheime dienst was zij zowel in haar tijd aan de universiteit van Virginia als aan de John Hopkins universiteit fel anti-Amerikaans. Bewijzen hiervan worden niet geleverd, enkel dat zij een relatie zou hebben gehad met een Argentijnse linkse activist en dat ze anti-Reagan was.

Verder wordt in hetzelfde artikel een voormalige vriendin, Ana Colón, aangehaald die beweert dat Montes in haar studententijd geen Amerikaanse wilde zijn. Zij, en Montes zuster Lucy die bij de FBI werkt op de afdeling die probeert Cubaanse spionnen te ontmaskeren, verbazen zich over Ana Montes eerste baan bij het ministerie van Justitie.

Wie echter bedenkt dat privacy- en informatieverzoeken ook gezien kunnen worden als het werk van enigszins kritische ambtenaren op bepaalde posities, kan Montes gulden middenweg wel begrijpen. Zij was kritisch, maar maakte geen deel uit van een actiegroep, probeerde tevergeefs in Puerto Rico aan het werk te komen en zocht vervolgens een baan in de VS. En wat biedt meer zekerheid dan het ambtenarenbestaan, een zekerheid die haar hele familieleven uitstraalt.

Montes was begin jaren '80 waarschijnlijk nog niet gerekruteerd door Cuba. Haar positie binnen het ministerie zal niet door de Cubanen zijn verkozen. Ook niet dat ze binnen een jaar door een FBI-screening kwam. Montes was gewoon een harde werkster en na haar rekrutering ook een toegewijd Cubaanse spion. Het lijkt erop dat Montes niet betaald werd voor haar informantenwerk, maar de Cubanen zullen haar zeker een onbezorgde oudendag in het vooruitzicht hebben gesteld.

Triomfalisme

Het geheime CIA-rapport, verwoord in de *Washington Post*, alsmede het boek van Carmichael stralen iets van triomfalisme uit. Montes zou niet helemaal goed bij haar hoofd zijn geweest, ook haar zus benadrukt dat. Cuba is een dictatuur en de Cubanen hebben haar een rad voor ogen gedraaid.

De realiteit van het Amerikaanse brute buitenlandse beleid in Midden- en Zuid-Amerika gedurende de afgelopen decennia maken een andere verklaring logischer. Montes was misschien niet het prototype linkse activist, maar ook geen model-ambtenaar. Zij was gevoelig voor de mensenrechtenschendingen van de Amerikanen in een groot deel van de wereld. Rekruteurs van inlichtingendiensten zijn professionals en hebben van die onzekerheid gebruik gemaakt. Montes spioneerde voor een betere wereld en nadat zij eenmaal in het web gevangen was, was er geen weg meer terug.

Het boek van Carmichael schetst niet zozeer een doordachte contra-spionage operatie, maar veeleer het amateurisme van de DIA en andere diensten. Montes wandelde vrij gemakkelijk door de burelen van de geheime dienst heen en bekleedde lange tijd een centrale beleidsbepalende positie ten aanzien van Cuba. De Cubanen waren de Amerikanen op vele fronten te slim af, en niet voor enkele jaren, maar bijna twintig jaar lang en misschien nog steeds.

Dat Montes uiteindelijk gepakt werd, is logisch. De centrale positie die zij innam en de ultra geheime kennis die zij doorgaf aan de Cubanen maakte haar spionnenstatus steeds onzekerder. Elke misstap, ook van anderen, zou haar kunnen compromitteren. Dat zij het zo lang heeft volgehouden, toont haar grote klasse aan en dat van haar runners.

Carmichael vergelijkt de manier waarop de Cubaanse inlichtingendienst de VS heeft weten te infiltreren met de werkwijze van de Stasi, de voormalige Oost-Duitse inlichtingendienst, die destijds West-Duitsland wisten binnen te dringen. Ook delen de Cubanen volgens hem de verkregen geheime informatie met China, Rusland, Iran en Venezuela. Bewijs hiervoor heeft hij niet. Volgens Carmichael behoren de Cubanen tot de *very best* spionnen. Het succes van Ana Belén Montes lijkt dit te onderstrepen.

Hoewel *True Believer* vooral over 'zijn jacht op' gaat, is het boek echter een aanrader omdat het feilloos het failliet van geheime diensten aantoonst. Samen met het boek over Jonathan Pollard (*Capturing Jonathan Pollard*, auteur Ronald Olive, uitgeverij Naval Institute Press), de man die bijna één miljoen documenten van de DIA en andere diensten aan de Israëli's doorspeelde, maakt ook Carmichael duidelijk dat er binnen de geheime wereld van inlichtingendiensten er veel mensen om verschillende redenen rondlopen die informatie doorspelen, verkopen of lekken.

Elke dag kan dan ook een nieuwe Pollard, Montes of natuurlijk Manning en Snowden opstaan. Wie mensenrechten schendt en in geheimen gelooft, creëert een wereld die alleen maar achterdocht opwekt. Er zijn dan altijd mensen bereid om voor wat voor reden dan ook deze geheimen te openbaren, in zowel kleine als grote kring.

True Believer: Inside the Investigation and Capture of Ana Montes, Cuba's Master-Spy van Scott W. Carmichael. Uitgeverij Naval Institute Press, 2007.

Donateurs gezocht

Sympathie voor het werk van Buro Jansen & Janssen? Wordt dan nu donateur.

Wordt donateur of vraag familie, vrienden en bekenden donateur te worden. Bankrekening NL56 INGB 0000 6039 04 (ING 603904 BIC: INGBNL2A) ten name van Stichting Res Publica, Postbus 11556, 1001 GN Amsterdam. Res Publica is de stichting van Jansen & Janssen. Buro Jansen & Janssen is aangemerkt als ANBI (Algemeen Nut Beogende Instellingen) instelling. Dit betekent voor mensen die ons willen steunen het volgende:

- Als een instelling door de Belastingdienst is aangewezen als een ANBI, kan een donateur giften van de inkomsten- of vennootschapsbelasting aftrekken (uiteraard binnen de daarvoor geldende regels).

Voor Buro Jansen & Janssen betekent dit:

- Een ANBI hoeft geen successierecht of schenkingsrecht te betalen over erfenissen en schenkingen die de ANBI ontvangt in het kader van het algemeen belang.
- Uitkeringen die een ANBI doet in het algemene belang zijn vrijgesteld voor het recht van schenking.